

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK VATANDAŞ
KAVRAMINA BAKIŞ AÇILARININ METAFORLAR YOLUYLA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİZEM YALÇIN

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. HÜLYA ÇELİK**

OCAK 2018

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK VATANDAŞ
KAVRAMINA BAKIŞ AÇILARININ METAFORLAR YOLUYLA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİZEM YALÇIN

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. HÜLYA ÇELİK**

OCAK 2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Gizem YALÇIN

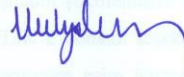
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına Bakış Açılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇELİK (Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

26.02/2018

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Eğitimimizin temel amaçlarından biri demokratik vatandaşlar yetiştirmektir. Demokrasinin sağlıklı bir biçimde işlemesi, demokratik ortamın oluşması ve yerleşmesi demokratik vatandaşlar ile mümkündür. Demokratik vatandaş, demokrasiyi özümsemiş hak ve sorumluluklarını bilen, başkalarının haklarına saygı duyan vatandaşdır. Demokrasinin bir yaşam şekline dönüşebilmesi, hak ve özgürlüklerini kullanabilecek bireylerin yetişmesi eğitim aracılığıyla olur. Bu çalışmada geleceğin vatandaşları olarak ilerde oy kullanacak ve ülke yönetiminde söz sahibi olacak olan ortaokul öğrencilerinin “demokratik vatandaş” kavramına bakış açılarını metaforlar aracılığıyla belirlemek amaçlanmıştır.

Tez çalışmamın, planlanmasında, araştırılmasında ve yürütülmesinde bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirmeleriyle çalışmamı şekillendiren desteğini esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇELİK’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmada yardım ve desteğini eksik etmeyen eşim Serkan Yalçın ailem ve arkadaşlarıma sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK VATANDAŞ KAVRAMINA BAKIŞ AÇILARININ METAFORLAR YOLUYLA İNCELENMESİ

Yaçın, Gizem

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitimi
Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇELİK

Ocak, 2018. x+97 Sayfa.

Bu çalışma ile ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına bakış açılarının metaforlar aracılığıyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Genel amaç doğrultusunda araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, 2016-2017 Eğitim Öğretim yılında Kocaeli ilinin Körfez ilçesinde yer alan toplam 450 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Verilere yarı yapılandırılmış formlarla ulaşılmıştır. Öğrencilerin yazdıkları metafor ve açıklamalar bu araştırmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulardan, ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramını özgürlük, adalet, birlik- beraberlik, katılım, eşitlik, vatanseverlik, çalışkanlık ve sorumluluk olmak üzere 8 kategoride algıladıkları görülmüştür. Öğrencilerin görüşleri analiz edildiğinde ürettikleri metaforların özgürlük ve adalet kategorilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. En az oluşturulan metafor kategorisi ise ‘‘çalışkanlık’’ kategorisidir. En çok kullanılan metaforların ‘‘kuş’’, gökyüzü’’ ve ‘‘terazi’’ metaforu olduğu ortaya çıkmıştır. Kuş ve gökyüzü metaforu özgürlüğü temsil etmiştir. ‘‘Terazi’’ metaforu genel olarak adaleti temsil etmiştir. Demokratik vatandaş ile ilgili yaptıkları açıklamalarda karar verme, seçim, oy kullanma, ülke yönetiminde söz sahibi olma gibi demokrasinin ayırt edici özelliklerine de değinmişlerdir. Sınıf düzeylerine göre incelendiğinde. 5. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (16 metafor %17,7) metafor geliştirilirken en az metaforun sorumluluk kategorisinde (5 metafor, %5,5) geliştirildiği

tespit edilmiştir. 6. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (16 metafor %17,7) metafor geliştirilirken en az metafor vatanseverlik kategorisinde (7 metafor, %7,7) geliştirilmiştir. Araştırmaya katılan 7. Sınıf öğrencileri toplamda 46 adet metafor üretmiştir. Metaforlar incelendiğinde ‘‘vatanını savunan vatandaş’’, ‘‘eşit kollu terazi’’, ‘‘adalet çiçeği’’ metaforunu en çok kullandıkları görülmüştür. 7. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (16 metafor %17,7) metafor geliştirilirken en az metafor çalışkanlık kategorisinde (7 metafor, %7,7) geliştirildiği tespit edilmiştir. 8. Sınıf öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar incelendiğinde 49 farklı metafor ürettiği ‘‘adil vatandaş’’, ‘‘15 Temmuz’’, ‘‘eşit kollu terazi’’, metaforunu en çok kullandıkları görülmüştür. 8. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (26 metafor %18,8) metafor geliştirilirken en az metafor çalışkanlık kategorisinde (11 metafor %7,9) geliştirilmiştir. 8. ve 7. sınıf ortaokul öğrencilerinin ürettikleri metaforlar daha çok çeşitlilik göstermektedir. 8. sınıflar 49 adet metafor üretirken 7. sınıflar ise 46 adet metafor üretmişlerdir. 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ise daha az çeşitlilik göstermektedir 5. sınıflar 43 adet metafor üretirken 6. sınıflar ise 41 adet metafor üretmiştir. Aynı zamanda sınıf düzeyleri yükseldikçe oluşturulan metaforların daha soyut bir yapıya büründüğü gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Demokratik Vatandaş, Ortaokul Öğrencileri, Metafor, Vatandaşlık.

ABSTRACT

INVESTIGATION SECONDARY STUDENTS' VIEWPOINTS TO THE CONCEPT OF DEMOCRATIC CITIZEN THROUGH METAPHORS

Yalçın, Gizem

Master Thesis, Department of Turkish and Social Studies Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hülya ÇELİK

January, 2018. x+97 Page.

In this study, it is aimed to determine the view of the middle school students on the concept of democratic citizens through the metaphors. In the research towards the general objective, one of the qualitative research designs phenomenology was used. The participants of the survey are 450 grade students in the Körfez district of Kocaeli province in the academic year of 2016-2017. Data have been reached with semi-structured forms. The metaphors and explanations written by the students were used as the basic data source in this research. Data were analyzed through content analysis. The findings from the research show that a majority of middle school students perceive democratic citizenship in eight categories: freedom, equality, justice, participation, responsibility, diligence, unity and patriotism. When the opinions of the students are analyzed, it is seen that the metaphors they produce concentrate on the categories of freedom and justice. The Least categories is unity. In this context, the most commonly used metaphor is the bird and scale. Students have also mentioned the distinctive characteristics of democracy, such as decision-making, participation, election, voting, and having a say in the country's administration when they are explaining what they do with democratic citizen. When we research the metaphores that 5th graders have related with the term of democratic citizen, the totally produce metaphores. And when the metaphores studied, being righteous, juicy watermelon and language metaphores were used most. By the 5.th graders the most metaphore was developed in freedom category (16 metaphores %17,7) and the least metaphore was developed in responsibility category (5 metafor, %5,5). When we research the metaphores that 6th.graders have related with the term of democratic

citizen, they totally produce metaphores. And when the metaphores studied; it was seen that voting, cooperation metaphores were used most. By the 6th gaders the most metaphore was used in freedom category (16 metaphores %17,7) and the least metaphore was developed in patriotism category (7 metaphores, %7,7). When we researc the metaphores that 7th gaders have related with the democratic citizen; 90 7th graders totally produce 46 metaphores. When we reseach the metaphores that 7th graders produce, it was seen that a patriot, equal scale, flower of justice metaphores were used most. By the 7th graders the most metaphore was developed in the freedom category (16 metaphores %17,7) and the least metaphore was developed in being hardworking category (7 metaphores, %7,7). When we study the metaphores that 8th graders produce, totally 138 graders produce 49 metaphores. By the 8th graders the most metaphore was developed in the freedom category (26 metaphores %18,8) and the least metaphore was developed in being hardworking category (11 metaphores %7,9) And when the metaphores studied, it was seen that they use the fair patriot metaphore, 15th july metaphore equal scale metaphore most. Acording to grade levels, metaphores that 8th 49 metaphore produce. 7th 46 fand grades produce show variety much more than 5th 43 and 6th 41 grades rise the more abrascth is the structure.

Keywords: Democratic Citizen, Secondary School Students, Metaphor, Citizenship

İÇİNDEKİLER

Bidirim	ii
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	iii
Ön Söz	iv
Özet	v
Abstract	vi
İçindekiler	vii
Tablolar Listesi	x
BÖLÜM I	11
Giriş	111
1.1 Araştırmanın Amacı	113
1.2 Alt Problemler	114
1.3. Araştırmanın Önemi	14
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	15
1.6. Tanımlar	15
1.7 Simgeler ve Kısaltmalar	15
Bölüm II	16
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	16
Kuramsal Çerçeve	16
2.1. 1. Demokrasi Kavramı	16
2.1.2 . Dünya’da Demokrasinin Gelişimi	18
2.1.3. Türkiye’de Demokrasinin Gelişimi	19
2.1.3. Demokrasi Eğitimi	22
2.1.4. Vatandaşlık	25

2.1.5. Demokratik Vatandaş.....	29
2.1.6. Sosyal Bilgiler Demokrasi ve Demokratik Vatandaş Arasındaki İlişki.....	30
2.1.7. Metafor.....	34
2.2 İlgili Araştırmalar.....	37
BÖLÜM III.....	48
Yöntem.....	48
3.1 Araştırmanın Modeli.....	48
3.2 Çalışma Grubu.....	49
3.3 Verilerin Toplanması.....	51
3.4. Veri Toplama Araçları.....	53
3.5. Verilerin Analizi.....	53
BÖLÜM IV.....	54
Bulgular.....	54
4.1 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular.....	55
4.1.1. 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular.....	55
4.1.2. 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular.....	57
4.1.3. 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular.....	59
4.1.3. 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular.....	60
4.2 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular.....	62
4.2.1. 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular.....	62

4.2.2. 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına ilişkin sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular	68
4.2.3. 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına ilişkin sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular	73
4.2.4. 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına ilişkin sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular	78
Bölüm V	85
5.1 Sonuç ve Tartışma	84
5.2 Öneriler	89
Kaynakça	91
Ekler	94
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	97

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Üretilen Metaforların Okullara Göre Dağılımı.....	49
Tablo 2. Demokratik vatandaş kavramına ilişkin üretilen metaforların Sınıflara göre dağılımı	50
Tablo 3. Demokratik Vatandaş ile ilgili Metaforların Cinsiyete Göre Dağılımı	50
Tablo 4. 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş kavramı ile ilgili Metaforlar	55
Tablo: 5 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramı ile ilgili Metaforları	57
Tablo: 6 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramı ile ilgili Metaforlar	59
Tablo: 7. 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramı ile ilgili Metaforlar	60
Tablo:8 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş kavramına ilişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	62
Tablo:9 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş kavramına ilişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	68
Tablo:10 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş kavramına ilişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	73
Tablo:11 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş kavramına ilişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	78

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüzde bireyin, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğrenip bu kavramlarla ilgili bilgi, beceri ve davranışlarını sürekli geliştirmesi etkin bir vatandaş olduğunun kanıtıdır. Demokrasi kavramının günümüz dünyasının önemli kavramlarından biri haline geldiğini söylemek mümkündür (Şaylan,1998). Halkın demokratik yönetime sahip çıkabilecek değerler ile donatılması gerekir. Bunu sağlamanın yolu eğitimden geçer. Demokratik bir düzen oluşturup bu düzenin sürekliliğini sağlamak, demokratik vatandaşlar ve demokratik bir eğitim ile mümkün olur. Halk demokrasiye yeterince sahip çıkmazsa ve demokrasi yönetimini benimsemezse temelleri sağlam bir demokrasi ortamı oluşamaz (Yılman, 2006: 67).

Türk milleti, demokratik değerleri taşıyan ve önemini kavrayan bir millettir. Demokrasinin sağlıklı bir biçimde işlemesi demokratik vatandaşların varlığı ile mümkündür. Demokratik vatandaş topluma karşı hak ve sorumluluklarının bilincinde olan ve haklarına gerektiğinde sahip çıkan vatandaşdır. Demokratik vatandaş yetiştirmek çağdaş eğitim sistemlerinin genel bir amacıdır. Demokrasi; demokrasiyi yerleştirecek, gerektiğinde koruyacak ve güçlendirerek vatandaşlar ile güvende kalır (Kaldırım, 2005: 146). Bu nedenle eğitim demokrasinin gelişmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Demokratik vatandaş, demokratik bir toplumun vazgeçilmez olduğunun farkına varan ve demokrasinin gücüne inanan vatandaş demektir. Bir toplumun vatandaşları bu değerleri taşımadığı zaman o toplumda demokrasinin gelişmesinden ve ilerlemesinden söz edilemez.

Günümüzde toplumlarda vatandaşların günlük yaşamda demokrasiyi nasıl kullandıkları, nasıl yaşam şekline dönüştürdükleri vatandaşları nasıl eğitmek gerektiği konuları soru ve sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasi rejimi ile yönetilen toplumların temel amaçlarından biri eğitim yoluyla demokrasiyi

yaşatacak ve koruyacak demokratik insanlar yetiştirmektir. Demokratik değerleri önemseyen vatandaşların demokratik değerleri hayatlarının bir parçası ve bir yaşam şekli haline dönüştürmeleri gereklidir.

Demokrasi ile ilgili bilgileri sözel olarak anlatmakla öğrencilere bu değerleri kazandırmak yeterli değildir. İlk başta yapılması gereken şey eğitim sisteminin demokratikleştirilmesidir. Okullarda demokrasi kültürünün oluşabileceği ortamlar oluşturulmalıdır. Öğrencilerin demokratik değerleri sınıf içinde de kullanabileceği örnek olaylar sınıf ortamına getirilmeli ve bu yönde çalışmalar ön plana çıkarılmalıdır. Eğitimin demokratikleşmesi ve demokratik vatandaşlar yetiştirmek bu tür yöntem ve tekniklere yer vermekle mümkündür. Ancak bu şekilde demokrasiyi benimseyip koruyup geliştirecek bilinçli ve sorumluluk duygusu gelişmiş demokratik vatandaşlar yetiştirmek mümkündür.

Bireylere demokrasi önemini kavratmak için hayat boyu demokrasi eğitimi gereklidir. Hayat boyu demokrasi eğitiminin, devlet tarafından vatandaşlara verilmesi gerekir. Hayat boyu verilecek olan demokrasi eğitimi konusunda devletin bireylere destek vermesi, kitle iletişim araçlarının demokratik anlayışa göre yeniden düzenlenmesi gereklidir. Demokrasiyi benimsemiş olan devletler bu düzenlemelere önem vermelidir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1998). Sadece okulda verilen eğitim yeterli olmamaktadır. Hayat boyu öğrenme şeklinde vatandaşlar demokrasi konusunda eğitilmelidir. Burada öğrencilerin de üzerine düşen bir takım görevler vardır. Öğrenciler demokrasiyi sadece okulda öğrenmekle kalmayıp, demokrasiyi hayatlarının her alanında kullanabilmelidirler. Demokratik toplumlarda hak, özgürlük, eşitlik ve sorumluluk gibi demokrasiyi bütünleyen unsurlarını benimsemiş, düşünen, sorgulayan, toplumsal yaşama aktif ve sorumlu bir şekilde katılan bireylerin yetiştirilmesi ve eğitilmesi amaçlanmaktadır. Böyle yetişmiş ve kendini geliştirmiş olan bir birey, demokrasiyle yönetilen bir toplum içinde “demokratik vatandaş” olarak adlandırılır.

Demokrasi ile yönetilen toplumlarda her bireye, önemli görevler düşmektedir. Demokrasinin soyut bir kavram olmaktan çıkarılıp bir yaşam şekline dönüştürülmesi için demokratik tutum ve değerlerin günlük yaşama aktarabilen kişilik ve sorumluluk sahibi insanların yetiştirilmesi gerekmektedir (Yılman, 2006: 3). Eğitim; bir toplumda demokrasi ortamını oluşturmada ve gelişmesindeki en önemli etkidir.

Demokrasiyi güçlendirecek ve geliştirecek yaşamın bir parçası haline getirecek en önemli faktör ise eğitimin kendisidir. Demokrasinin ne olduğunun yeterince anlaşılabilmesi ve onunla özdeşleştirilen ilke, değer ve tutumların olması gerektiği gibi öğrenilememesi durumunda gerçek bir demokratik yönetim ve yaşam biçimi oluşamaz. Demokrasinin ilke ve nitelikleri benimsendiğinde toplumun yaşam biçimi de demokrasiye göre değişecektir.

Bir toplumun demokratik temelini eğitim oluşturur, eğitimin temelini ise topluluğun temeli olan öğrenciler meydana getirir. Etkin ve demokrasi değerlerini benimseyen vatandaş yetiştirmek sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biridir. Aynı zamanda bir vatandaşlık eğitim programı olan sosyal bilgiler dersinin tanımına bakıldığında;

*“Sosyal bilgiler dersi, bireylerin kendilerini ortaya koymalarına yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk vatandaşlık bilgisi konularını içeren, öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; bireyin sosyal ve fizikî çevresiyle ilişkisini geçmiş, bugün ve gelecek zamanda ele aldığı; bir derstir (MEB, 2005; 51).”*olarak ifade edilmektedir.

Bu nedenle öğrencilere vatandaşlık değerlerini anlatmak ve demokratik vatandaş yetiştirmek konusunda sosyal bilgiler dersinin yeri önemlidir. Öğrenciler bir toplumun geleceğini oluşturur. Bu nedenle, öğrencilerin demokratik vatandaş ile ilgili algıları görüş ve düşüncelerini bilmek önem taşımaktadır.

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına bakış açılarının sınıf düzeylerine göre nasıl olduğunu metaforlar aracılığıyla incelemektir. Bu çalışma; ortaokul öğrencilerinin hangi metaforları oluşturduklarını, demokratik vatandaşlığın hangi boyutuna vurguda bulduklarını, demokratik vatandaş algılarının sınıf düzeyine göre nasıl farklılaştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.2 ALT PROBLEMLER

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre demokratik vatandaş kavramıyla ilgili oluşturduğu metaforları ve bu metaforların ortak özellikler bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabileceğini ortaya koymak için Şu sorulara cevap aranacaktır:

1. 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin demokratik vatandaş ile ilgili olarak oluşturdukları metaforlar nelerdir?
2. 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin sahip oldukları metafor kategorileri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Demokratik vatandaşlar yetiştirmek istiyorsak eğitim çağındaki öğrencilerin bu konuda eğitilmelerine önem vermeliyiz. Vereceğimiz eğitime yön vermek, uygun eğitim programları oluşturmak için de öncelikle gelecek neslimiz olan öğrencilerin bu konuda ne bildiklerini öğrenmemiz gerekmektedir. Öğrencilerin “demokratik vatandaş” kavramıyla ilgili ön bilgilerinin üzerine yenilerini inşa edebilmek için onların bu kavrama yükledikleri anlamların neler olduğunu araştırmanın, varsa yanlış anlamaları belirlemenin gerekli olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışma 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra gerçekteŐi için toplanan verilerin sağlıklı, demokrasi ruhu açısından da güncel ve işlevsel olduğu düşünölmektedir. Ortaokul öğrencilerinin ‘‘Demokratik vatandaş’’ ile ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması, kullandıkları metaforların belirlenmesi; hazırlanacak eğitim programlarında ve eğitim süreçlerinin gerçekteŐtirilmesinde ilgili kurum, kuruluşlara ve öğretmenlerimize geribildirim sağlayacağından dolayı faydalı olacağı düşünölmektedir. Öğrencilerin bu kavrama yönelik oluşturduğu anlamlandırmalara göre öğrencilerin bakış açısını öğrenmek eğer yanlış bir algı var ise bunu öğrenip düzeltmek adına bir fırsat sunacaktır.

1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, 2016-2017 öğretim yılıyla, Kocaeli İli Körfez İlçesindeki Yukarı Hereke Ortaokulu, Nuh Çimento Vatan Ortaokulu, Uluğbey Ortaokulu, Rifat Ilgaz Ortaokulu'nda öğrenim gören uygulamanın yapıldığı tarihte okulda bulunan ve uygulamaya katılan öğrenciler ile sınırlıdır.

1.5. TANIMLAR

Demokrasi: Demokrasi en genel anlamıyla halkın halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin millete veya halka ait olmasıdır (Gözübüyük, 2003).

Demokrasi Eğitimi: Demokrasi eğitimi, eşitlik, katılımcılık, hak ve özgürlüklere saygı, hoşgörü demokratik ilke ve bilgilerin aktarılmasından çok bu değerlerin öğrencilerin kendisi tarafından hem sosyal ve hem kültürel olarak okul ve okul dışında öğrenilip ve demokratik vatandaşlık becerilerinin fikirlerini anlamaya çalışıp, öne sürülen görüşleri destekleyip, toplumsal sorunların çözümü için öneriler ve çözümler oluşturmaktır (Yılmaz ve Yıldırım, 2009:190).

Demokratik Vatandaş: Bağımsızlığına değer veren, özgür, kendi kararlarını alan, sorgulayan, duygu ve düşüncelerini dürüst bir şekilde ortaya koyabilen hoşgörülü, başka insanların haklarına saygı duyan tartışmaktan zevk alan, bireysel ayrılıklara değer veren, yenilikçi, değişime açık, kendine ve insanlığa güvenen kişiye demokratik vatandaş denir (Öztürk,1994:5).

1.7 SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council for Social Studies

BM: Birleşmiş Milletler

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi, Yunanca halk (demos) kratos (yönetim) halkın yönetimi anlamına gelen demokrasi iki kökten üretilmiştir (Yeşilorman, 1997). Demokrasi kavramının ilk olarak Yunan devletlerinde ortaya çıktığı bilinmektedir. Günümüzde ise neredeyse bütün dünya devletleri tarafından uygulanmaya çalışılan ve desteklenen bir yönetim şeklidir. Demokrasi, insanları birer özne olarak tanımlayan yani bireyleri koruyup kendi yaşamlarını yaşama, yaşam tecrübelerine bir bütünlük ve nitelikli bir anlam kazandırmayı destekleyen bir yönetim şeklidir (Touraine, 2011: 270).

Demokrasi, doğru kararların alınmasını sağlamayla ve yanlış kararların önüne geçmeyle ilgili bir karar alma sürecidir. Demokrasi özgürlük güvencesi diye ifade ettiğimiz; bugünün özgürlüğünü yaşamak, yarın ve gelecekte de özgürlüğün olacağına güvenebilme geleceğe umutla bakabilme kavramıdır. Demokrasi akla gelebilecek, bilinen her alternatif yönetim şeklinden daha iyi bir yönetim şeklidir. Demokrasinin hâkim olduğu ülkelerde insanların özgürlük içinde yaşama ve esenlik rahatlığına varma olasılıkları daha yüksektir. Demokrasi, insanların güvenle yaşamalarına, hayatlarına yön verirken özgürce ve sağlıklı kararlar almalarına yardımcı olur. İnsanların ve çocuklarının gelecekte kendi efendileri olarak yaşayacaklarına güven duymalarını sağlar. (Stein,2010: 33,56). Bu çerçeveden bakıldığında demokrasi yarına güvenle bakabilmektir.

Demokratik bir ülkede vatandaşlar oy kullanarak ülke yönetimine katılırlar. Yani demokratik rejimlerde hâkim olduğu ülkelerde iktidarın kaynağı seçimlerdir. Siyasi

parti liderleri vatandařlara (seçmenlere) karřı seçimler aracılıđıyla hesap verirler. Demokratik rejimlerde iktidar olmak isteyen siyasi partiler savundukları dűřünce ve ideallerini gerçekleřtirebilmek için sűrekli birbirleriyle yarıř içindedirler. Savundukları dűřünceleri ve ideallerini uygulamaya geçirebilmek için gerekli yetkiyi vatandařlardan seçimler yoluyla alırlar. Seçmenler eđer bir önceki seçimler sonucunda kurulmuř olan hűkűmetten memnun deđilse demokratik sűre içinde seçimlere katılarak memnuniyetsizliklerini ifade edebilirler. Böylece bu durum da demokrasinin sűrekliliđi sađlanılmıř olur (Dursun, 2001: 90).

Demokrasi diđer yönetim biçimlerine göre; herkesin bireysel olarak kendi kaderini belirleme hakkına saygı göstermeyi bir ideal olarak benimsemesi ve uygulamada bu hakkı en azından vatandařların yarıdan fazlasının tam olarak gerçekleřtirmesi bakımından, önemli bir iřleve sahiptir. İnsanların sahip olduđu akıl ve vicdan sahibi olmanın getirdiđi özellikler yani insanın insan olma özelliđi ile diđer yönetim biçimlerine göre demokrasi gibi bir rejimle daha iyi korunur (Uygun, 2003: 296). Bir yařam řekli olarak kabul edilen demokratik deđerlerin öđretilmesinde, aileden sonra en önemli toplumsal kurum olan okul çok önemli rol oynar. Fakat okullarda verilen eđitimlerle demokratik deđerlerin öđrencilere yalnızca bilgi dűzeyinde öđretilmesi yeterli deđildir. Çünkü demokratik deđerler ile ilgili bilgilerin kazanılmasından çok bu bilgilerin davranıřa dnűřmesi daha bűyűk önem arz eder. Demokratik deđerlerin davranıřa ve yařam řekline dnűřmesi için okuldaki yapılanma ve iliřki řekilleri demokratik ilkelere göre gerçekleřtirilmelidir (Kıncal, 2002: 99).

Demokrasinin olmazsa olmaz 4 prensibi vardır; bireycilik, temsil, çođunluk ve muhalefet zgűrlűđüdür. Bireycilik, insan dıřında ve űstűnde olan bűtűn otoriteleri reddeden bir felsefi grűřtűr. Temsil, demokrasinin gűlű olduđu kadar, zayıf yönlerinden biridir. Halkın yönetime ortak olabilmesi için meclis sisteminin iyi iřlemesi gerekir. Çünkü dođrudan demokrasi műmkűn olmadıđı için temsili demokrasi uygulanmaktadır. Demokrasinin űcűncű ilkesi herkesin kullandıđı oyun eřit sayılması ve “ođunluktur”. Kurullarda kararlar oy birliđi veya oy çokluđuna göre alınır. Demokraside halkın çođunluđunun istekleri önem tařır. Demokrasinin drdűncű ilkesi; muhalefet zgűrlűđüdür. Muhalefetin zgűrlűđű gereklidir. Muhalefetin olması da çoklu partiyle ilgilidir ki aynı zamanda seçme hakkı

doğabilir. Muhalefetin özgürlüğü için siyasal partilerin varlığı gereklidir (Fendoğlu, 2007: 65-66).

Başaran(2007)'a göre, demokrasinin tüm ilke ve kurumlarıyla yerleşebilmesi ve yapılaşması için bir yaşayış biçimi şeklinde dönüştürülmesi gerekir. Demokrasi, ancak yaşanılarak öğrenilebilir. Bir ülkede demokrasinin yaşayabilmesi ve yaşanabilmesi için; "aydınlanma, hoşgörü, özgürlük ve insan hakları, katılımcılık" gibi bir temelin oluşması gereklidir. Başka bir söylemle Türkiye gibi bir toplumda demokrasinin yerleşmesi sağlam bir yapının oluşması ve benimsenmesi; demokrasinin temelini oluşturan ve yukarıda genel nitelikleri verilen "demokrasi kültürünün" oturmasına ve yerleşmesine bağlıdır. Her toplum kendi alt yapısını basamak oluşturarak, kendi demokrasi kültürünü oluşturmaktadır.

Açıklamalardan da görüldüğü gibi demokrasi kavramı, insanlık için vazgeçilmez bir yönetim şekli ve bir yaşam biçimi olması nedeniyle günlük yaşamımızda, eğitim programları çerçevesinde de mutlaka ele alınması gereken önemli kavramlar arasında bulunmaktadır. Öğrencilerin gelecekte demokrasinin değerini anlayan etkin vatandaşlara dönüşmesinde eğitim büyük bir rol üstlenmektedir.

2.1.2. Dünyada Demokrasinin Gelişimi

Yapılan araştırmalar ilk insanların da topluluklar halinde yaşadıklarını göstermektedir. İlk insan toplulukları klanlar, sülhler, devletler, imparatorluklar şeklinde yaşamışlardır. Yönetim şekilleri zamana ve topluma göre sürekli değişim göstermiştir. İnsanların daha iyi yönetim şeklini bulma arayışı hiçbir zaman değişmemiştir (Selçuk, 2010: 13). "Demokratia" sözcüğü bundan yaklaşık olarak yirmi dört asır önce üretilen bir sözcüktür. Demokrasi sözcüğünün bu şekilde uzun bir tarih ve yaşamışlığa sahip olması, bu sözcüğün aynı zamanda çok farklı tarihsel ortamlara ve farklı fikirlere değişik anlamlar kazanmasına sebep olmuştur (Sartori,1996: 301). Demos, Yunanca da halk (populus) cratos ise güç ve iktidar demektir. Demokrasi halkın yönetimi demektir. Halkın seçtiği temsilciler tarafından yönetilmek anlamına gelmektedir (Fendoğlu, 2007: 59).

XVI. ve XVII. yüzyıllarda feodal krallıklar, çöken Roma İmparatorluğu'ndan hemen sonra mutlak krallıklara dönüştüler. Avrupa'nın pek çok ülkesinde görülen bu

gelişmelere uymayan ülke sadece İngiltere oldu. XVII. yüzyılda İngiliz monarşisi mutlak egemenliğini kaybederek toprağa bağlı yüksek sınıfların otoritesi altına girdiler. Bir zaman sonra krallık, İngiliz parlamentosu ile aynı sorumlulukları paylaşmak zorunda kaldı. XVIII. yüzyıla gelindiğinde İngiliz kralı hükümeti kurarken bakanlarını, parlamento çoğunluğunun desteklediği adaylar arasından seçmek durumunda kaldı. Parlamento çoğunluğunun desteklemediği hükümetler ise istifa etmek zorunda kalmıştır. Böylece İngiltere, parlamentonun tek güç haline geldiği ilk Avrupa ülkesi olmuştur. Demokrasi bu şekilde Amerikan ve Fransız Devrimlerine kadar sürekli gelişmeye devam etmiştir (Saray, 1999: 53).

Demokrasi tarihinin ikinci dönüm noktası olarak kabul edilen 1789 Fransız İhtilali ise o dönemde sürdürülen mutlakiyet rejimine karşı bir ayaklanma şeklinde başlamış ve “İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi”nin yayınlanmasını sağlamıştır. Sonuç olarak 1791’de kabul edilen Fransız Anayasası ile bütün vatandaşların kanun karşısında eşit oldukları kararı alınmıştır (Kuzu, 1992: 337).

Demokrasinin bugün sahip olduğu yüksek mertebeli konumu ise aslında oldukça yeni bir durumdur. Daha önce mesafeli ve eleştirel bir anlayışın egemen olduğu batılı ülkelerde 20. yüzyılda bilimsel bir bakış gelişmeye başlamıştır. Eskiden demokrasi daha çok kötü bir yönetim şekli ve istikrarsız bir devlet egemenliği olarak görülüyordu. Günümüzde ise bu düşünce tarzının tamamen değiştiği ve demokrasinin modern toplumların en önemli yönetim biçimi haline geldiği görülmüştür (Dursun, 2001: 162).

2.1.3. Türkiye’de Demokrasinin Gelişimi

Tarihi geçmişi uzun olan demokrasinin temeli Türkiye’de yaklaşık 200 yıllık bir dönem içerisinde oluşmuştur. Türkiye’de demokrasi hareketleri ilk olarak Osmanlı Devleti’nin egemen olduğu dönemde başlamıştır. III. Selim döneminde başlanılan yenileşme hareketleri, padişahın 1807 yılında öldürülmesi ile başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Aynı tarihte hükümdar olan II. Mahmut ile Rumeli ayanı ileri gelenleri arasında imzalanan “*Sened-i İttifak*” bazı yetkilerde yenilikler getirmiştir. Sened-i İttifak ile sadrazama birinci dereceden yetkilerin tanınması ve diğer vezirlerin yaptıklarının ayan tarafından denetlenmesi yetkisi verilmiştir. 1808

tarihinde Ayanlar ile II. Mahmud arasında imzalanan Sened-i İttifak, Padişah'ın otoritesini sınırlandıran ilk belgedir. İlk defa bir padişahın yetkileri bir belge ile sınırlandırılmıştır. Sened-i İttifak ile padişah, ayanları bir taraf olarak resmen tanıdığını belirtmiştir. Osmanlı Devleti'nde hukuk fikrine bağlı olması açısından önemli bir belgedir (Tunaya, 2004: 23). Sened-i İttifak iktidarın denetlenmesini sağlaması açısından aynı zamanda anayasal rejime geçiş için ilk ve önemli belge olarak kabul edilir. Bu belge ile padişah ilk defa kendi yetkilerini paylaşmıştır. Demokrasi için atılan önemli adımlardan biridir.

Osmanlı Devleti döneminde anayasal gelişme alanında ikinci önemli adım ise 1839 Tanzimat Fermanı' ile olmuştur. Tanzimat Fermanı ile bütün vatandaşlara eşit haklar tanınmış; can, mal ve ırz güvenliği sağlanmış; vergi, askerlik ve yargı alanlarında yeniden düzenlemeler yapılmıştır (Özbudun, 1990: 3-56.) Tanzimat Fermanı iki açıdan önemlidir. Birincisi padişahın yetkilerini kısıtlaması ve padişahın hukuk kurallarına uygun hareket edeceğine söz vermesi açısından; ikincisi ise, Osmanlı'da İslami (Şeri) hukuk kurallarının yanında, Batı hukuk kurallarının ve uygulamaya başlanmış olmasıdır. Tanzimat Fermanı'nda yer alan düzenlemeler 1856 Islahat Fermanı ile de devam etmiş, ayrıca bu ferman ile ilk defa din farkına bakılmaksızın bütün vatandaşların eşit haklara sahip olması düzenlemesi getirilmiştir.

Islahat Fermanı, Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında eşit haklar sağlamayı amaçlamış önemli bir belgedir. Islahat Fermanı 28 Şubat 1856 tarihinde kabul edilmiştir. Yabancı devletlerin baskısının kendini belli ettiği bu Ferman'da hem olumlu, hem de olumsuz yanlar vardır; olumlu olan yanı Tanzimat Fermanı'nın eşitlik konusunda aynı maddelerin yer almasıdır. Islahat Fermanı ile artık din ve mezhep farkı gözetilmeksizin bütün Osmanlı halkı eşit duruma getirilmiştir. Tanzimat Fermanı'nın dan dan sonra gayrimüslimler de devlet görevlerinde yer alabilecek devlet memuru olabilecek, gayrimüslümlerin verdikleri vergiler daha iyi duruma getirilecektir. İslam dünyasında bir hukuk devrimi sayılacak bu hükümlerin yanında olumsuz maddelerinin olduğu da görülmektedir. Osmanlı gayrimüslim olan vatandaşlarına bazı yeni haklar tanınması, yabancıların yargılanması konusunda yargı bağımsızlığı ile bağdaşmayan hükümlerin yer alması olumsuz taraflarındandır. Ancak insan hakları ve kamu özgürlükleri konusunda Islahat Fermanı yasalar

karşısında eşitliği sağladığı için son derece önemli bir belgedir (Mumcu, 1994: 196–197).

Tanzimat ve Islahat fermanlarında yer alan maddeler, hukuk devletinin gelişmesi açısından önemlidir ancak padişahın yetkilerini sınırlandıracak yapıların olmaması açısından birtakım zorlukları vardır. Tanzimat ve Islahat Fermanı'nda yer alan maddelere uyup uymama padişahın keyfine bırakılmıştır. Tanzimat Döneminde gerçekleştirilen çalışmalardan pek sonuç alınamamış ancak devlet adamlarının ve aydınların, devletin kurtuluşunu Batı'nın yeniliklerini örnek alarak olacağını görmeleri açısından ve bu yönde çaba harcamaları bakımından önemlidir. Ancak bu çalışmalar verimli olamamış, ilk Osmanlı anayasası olan Kanun-i Esasi 1876'da ilan edilmiştir (Koçoğlu, 2008).

23 Temmuz 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı ile olan 1909 değişiklikleri, Osmanlı Devleti'nde padişahın yetkilerinin ve yönetiminin anayasa ile ikinci kez düzenlendiği belgelerdir. Değiştirilmiş olan anayasaya göre padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Padişaha sınırlandırılmalar getirilmiştir. Bu sınırlamalara bakıldığında Padişaha bir kez veto hakkı verilmiş, kanun teklifi için gerekli olan padişah iznine yer verilmemiştir. Padişahın meclisi kapatma yetkileri sert koşullara bağlanmış, padişahın sürgün yetkisi elinden alınmıştır. Bu maddelerle Kanun-i Esasi daha demokratik hale getirilmiştir (Turan ve diğerleri, 2005: 38). Yine 1909 değişiklikleri ile 113. maddede yer alan ve olumsuz faaliyetlerde bulunan vatandaşların yurt dışına sürgün etme hakkı elinden alınmıştır. Osmanlı Devleti'nde yaşayan vatandaşlara toplantı ve dernek kurma özgürlüğü verilmiş, hükümetin sansür yetkisi elinden alınmış basın özgürlüğü daha kapsamlı yer almış ve ilk defa siyasal partilerin kurulmasına imkân tanımıştır (Doğan, 2002: 174).

Yeni Türk Devleti'nin kurulması ile oluşan ilk demokrasi hareketi 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıdır. Türk Milleti adına tüm yetkiler bu mecliste bir araya gelmiştir. Meclisin ilk önemli demokratik icraatı ise "Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir" ilkesini getiren 1921 Anayasası'nın çıkarılmasıdır. 1921 Anayasası içerik olarak kısa bir anayasadır. Çünkü olağanüstü bir dönemin ihtiyaçlarını karşılamak için yasama, yürütme ve yargı yetkileri mecliste toplanıp geçici olarak ortaya çıkan iktidar boşluğunu doldurmak için hazırlanmış olan anayasadır (Erdoğan, 2003: 47). Olağanüstü yetkilere sahip olan I. TBMM'nin

olağanüstü koşullarda yürürlüğe koyduğu Teşkilat-ı Esasiye Kanunu siyasal olan bir belgedir. Düzenlemesi ayrıntılı bir şekilde olmayan bu anayasa, 23 maddeden oluşmuştur. 20 Ocak 1921'den 1 Kasım 1922 yılına kadar, saltanatın kaldırılmasına kadar geçen süre, çift anayasalı bir dönem olarak yaşanmıştır. Bu dönemde 1876 Anayasasının 1921 Anayasası ile çelişmeyen maddeleri de Ankara için geçerli sayılarak bu şekilde kullanılmaya devam edilmiştir. Öncelik her zaman vatan savunması olduğu için laiklik üzerinde çok durulmadığı görülmektedir (Ertan, 2007: 410).

Çok partili hayata 1945 yılında geçilmiştir. Daha önce bu konudaki çabalar sonuç vermediği için bu kadar uzun süre almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi uzun süre tek siyasi parti olarak devam etmiştir. Çok partili hayata geçişi sağlayan yeni bir parti olan Demokrat Parti 1945 yılında kurulmuştur. Diğer partiler ise Milli Kalkınma Partisi, Millet Partisi ve Köylü Partisi'dir. Türkiye'de genel seçimler ilk kez 1946'da dereceli seçim usulüne göre yapılmıştır. İlk kez hâkim denetimi ve güvencesinde serbest, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre 1950 seçimleri yapıldığı görülmüştür (Doğan, 2005: 193).

Türkiye'de demokrasi dönemi birtakım süreçlerle yerleşmeye başlamıştır. Geçmiş yönetim şekillerine baktığımızda günümüzde geldiğimiz noktanın demokrasi anlayışına uygun bir dönem olduğunu söylemek doğru olur. Demokrasinin, iyi bir şekilde devam etmesi toplumun demokrasi kültürünü anlaması ile yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Demokratik bir toplum, hoşgörüyü, adalete, eşitliğe, özgürlüğe ve katılımcı bir şekle sahip olması ve bunları davranış ve yaşam şekli haline getirmesi ile gerçek bir demokratik toplum oluşur.

2.1.4. Demokrasi Eğitimi

Eğitimimizin temel amaçlarından biri demokratik vatandaşlar yetiştirmektir. İnsan hak ve özgürlüklerini bilen, kendi düşüncelerini ifade edebilen, kendi haklarının farkında olan demokratik değerlere saygılı olan ve gerektiğinde bu değerleri savunan bireylerin yetiştirilmesi amaçlandırılmıştır. Bu eğitimle bireylere, sadece demokrasi ile ilgili kavramlar bilgisinin öğretilmesi değil, daha çok bireylerde demokratik davranışların oluşturulması da temel alan eğitim amaçlanmalıdır (Yeşil, 2004: 295).

Demokrasi eğitiminde öğrenciye sadece demokrasinin önemli bir kavram olduğunu sözel dille belirtmek yeterli değildir. Çünkü öğrenci bu şekilde demokrasiyi kendi yaşamına yerleştiremez. Öğrencilere demokratik tutum ve davranışlar öğretilip kendi hayatında kişilik haline dönüştürmesi beklenir. Ancak bu şekilde demokratik eğitimden yararlı olacaktır. Diğer türlü öğrenci sadece bu bilgiyi öğrenip daha sonra günlük hayatta kullanmadığı için unutulur. Demokrasinin daha çok soyut bir kavram olduğunu düşünür. Ancak onu ders ortamlarında somutlaştırıp öğrenciye kazandırıldığında daha kalıcı hale getirir. Eğitim sistemimizin asıl amaçlarından biri de kendi haklarını savunan başka insanların haklarına saygı duyan demokratik ve etkin vatandaş yetiştirmektir. Bu amacı gerçekleştirmenin yolu demokratik olan bir eğitimden geçer.

Eğitim demokratik yapıya birçok önemli faydalar sağlamıştır. Bu faydaların başında yetişen nesillerin kendilerine güven duyguları geliştirmeleri gelir. Çevresine güvensiz bakan, toplumdaki çekinen her zaman insanların kandıracağı korkusu içinde olan bireylerin öncelikle çevreye güvenmedikleri gibi kendine güven duygusu oluşturmaları da mümkün değildir. Kendine güven duygusu geliştirebilmeleri için bireylerin özellikle de çocuk ve gençlerin iyi bir toplum, iyi bir çevre içinde yaşamaları önemlidir. İyi bir toplum aynı zamanda demokratik bir toplum anlamına gelmektedir. Eğitim böyle bir toplumun oluşmasında önemli rol oynar. Demokratik toplumun meydana gelmesi ancak ve ancak iyi bir eğitim ve öğretimle oluşur (Ozankaya, 1977).

Kendi ülkemizin eğitim sistemine baktığımızda; Türk Milli Eğitimi'nin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini; (MEB,2005).

“1. Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı; milli, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini önemseyen, koruyan geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarının farkında ve bunları yaşam şekli haline getirmiş vatandaşlar olarak yetiştirmek;

2. Sağlıklı ve dengeli bir şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma

karşı sorumluluk duyan; kişilik sahibi yapıcı, yaratıcı ve faydalı insanlar olarak yetiştirmek;

3. İlgı, istidat ve yeteneklerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak ve hayata hazırlamak ve onların, hem kendilerini mutlu edecek ve hem de toplumun mutluluğuna destekte bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.’’tır.

Yukarıda verilen maddeler incelendiğinde, eğitim ve demokrasinin birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğu görülmektedir. Bunun için “demokratik eğitime” büyük önem vermek gerekmektedir. Demokrasi eğitimine yönelik düzenlemelere yer verilerek okullardaki demokrasi eğitimi geliştirilip ilerletilmelidir. Vatandaş ve milletini sevip ona sahip çıkan, kendi haklarının bilincinde olan, aynı zamanda başkalarının haklarına saygı gösterebilen vatandaşlar yetiştirmek günümüz eğitim sistemimizin en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir. Okul çağlarından başlayıp kendi haklarının farkına varıp savunabilirse ilerde yetişkin olduğu zaman da vatani ve milletine faydalı iyi vatandaşlar olabilecektir. Ancak bütün bunların yolu demokrasiyi iyi anlayan ve rol model olan öğretmenler ve demokratik bir okul ortamı sayesinde gerçekleşir.

İdeal öğretmen “Demokrasiyi tüm değerleriyle anlayan ve hayatında kullanan kişidir” (Şişman, 2002). Öğretmen demokrasiyi çok iyi bir şekilde anlayıp öğrenciye de rol model olmalıdır. Çünkü öğrenciler yaşamlarının önemli bir kısmını okulda geçirdikleri için öğretmenleri rol model olarak görürler. Eğer öğretmen demokrasiyi tüm değerleriyle benimseyip davranış haline getirirse öğrenci de bu davranışları örnek alarak hayatına geçirebilir. Öğretmen ders araç ve gereçlerini kullanırken dersi anlatırken öğrencilere söz hakkı verirken demokratik davranışlar göstermelidir. Ders sırasında öğrenciye kendini ifade etme hakkı ve özgürlüğü sağlamalıdır. Öğrenciler kendi düşüncelerini özgürce söyleyebileceği bir ortam oluşturulmalıdır. Sınıf içerisinde yaşatılan demokratik davranışları öğrenci gözlemleyip daha sonra bunu kendi hayatında da aynı şekilde gösterebilir. Burada öğretmene çok görev düşmektedir. Eğer ki öğretmen öğrencilerine demokrasiyi sadece formal bilgi olarak anlatıp bunu davranışlarında ve sınıf yönetiminde uygulamazsa, öğrenci için demokrasi hiçbir anlam ifade etmez ve böylece öğrenci de demokrasiyi tam

anlamıyla kavrayamaz. Demokratik öğretmen; deneyimleriyle öğrencilerine yol gösteren, öğrencilerinin düşüncelerine önem veren öğretmendir. Demokratik öğretmen; öğrencilerinin görüşlerini bir konu hakkında ne düşündüklerine önem verir. Onlara her zaman düşüncelerini ifade etme özgürlüğü tanır. Yapılacak herhangi bir konuda öğrencilerinin de görüşlerini alarak ortak bir görüş sağlar. Öğrencilerin görüşlerine her zaman saygı gösterir. Demokratik öğretmen; öğrencilerin geleceklerine yön verirken aynı zamanda onların sahip oldukları hakların farkına varmalarını sağlar. Öğrenci okulda rol model olan öğretmenin demokratik davranışlarını benimsediği zaman yetişkin olduğunda bu demokratik davranışları gösterir. Haklarını daha bilinçli bir şekilde kullanmayı öğrenir. Demokratik öğretmen bir anlamda geleceğimize yön vererek bizi etkiler. Öğrenci yetişkin bir birey olduğu zaman etkin bir vatandaş olma yolunda olumlu bir örnek olur.

2.1.5. Vatandaşlık

Vatan; her türlü fedakârlığın yapılabileceği ve her zaman korunması gereken yerdir. Vatandaşlık ise siyasi anlamda bağımsız bir devlete ait olmak demektir. Devletin oluşturan temel yapılardan biri olan halkı, meydana getiren bireylere ‘‘vatandaş’’ denir (Yılmaz,2002:109). Vatandaşlık teriminin sözcük anlamı başka insanlarla aynı toprak parçası üzerinde yaşamaktır. Sözcüğün Türkçesi ‘‘yurttaşlıktır’’. Bir hukuk terimi olarak vatandaşlık, bir kişiyi devletine ve vatanına bağlayan güçtür. Böyle bir güçle devletine bağlı olan kişi ‘‘vatandaş’’ ya da ‘‘yurttaş’’ tanımlanır (Altunya, 2003). Bir devlete ait olma duygusunun ortaya çıkışında okulda verilen bilgiler, beceri ve dersler önem taşımaktadır. Bu bilgi, beceri ve derslerin öğrenciye aktarılmasında ve davranışlara dönüştürülmesinde eğitim programlarından yararlanılmaktadır. Eğitim programlarında daha çok öğrencilere okullarda temel vatandaşlık dersleri verilir. Vatandaş olarak bilmeleri gereken haklar ve görevler okullarda öğrencilere aktarılır (Çelik, 2009).

Vatandaşlık eğitimi, öncelikle ailede başlayan ve daha sonra okullarda devam eden birey ve toplum arasında oluşan bağ sonucu olarak ortaya çıkan hak ve sorumlulukların nasıl yerine getirileceği ile ilgili bilgi ve becerilerin vatandaşlara

öğretme eğitimidir (Akdağ ve Taşkaya, 2013). İnsanlarımızın hak ve sorumluluklarını iyi bir şekilde benimseyip öğrenmelidir. Haklarını bilmeyen ve kullanmayan insan vatandaşlık duygusuna sahip olamaz. Vatandaşlık kavramı demokrasinin ne anlama geldiğini ve onun nasıl çalıştığını anlamak için önemli bir rol oynar. Bu anlamda öğretim programında vatandaşlık ve demokrasi eğitimi, demokratik vatandaşlık olarak ele alınmıştır.

Öğrencilere yönelik hazırlanan eğitim programlarıyla öğrencilerin;

“•Bağımsız, hoşgörülü, barışsever ve kendinden insanlar olarak demokratik ve adaletli bir toplumun oluşmasına katkı sağlamaları,

- Ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesinin önemsemeleri,
- Vatandaş olarak temel hak ve özgürlüklerini farkına vararak sorumluluklarını yerine getirmeleri,
- Aktif sorumluluk sahibi ve demokratik bir vatandaş olarak toplumsal yaşamın geliştirilmesi rol almaları,
- Katılımın ve demokratik yaşamın önemine inanarak kişisel ve toplumsal sorunların çözümüne destek vermeleri,
- Demokrasi bilincine sahip bir birey olarak, demokratik tutum ve davranışlar geliştirerek demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemeleri,
- Atatürk ilke ve inkılâplarının önemini benimseyerek demokratik devletin oluşmasına katkı sağlamaları,
- İnsanlığın bir parçası olan demokrasinin bilinci ile ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konuların farkına varıp, bu konularda duyarlılık göstermesi amaçlanmaktadır” (MEB,2005).

Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi unsurlarıyla beraber ayrılmaz bir bütündür. Eğer bir toplumda vatandaşlık eğitimine önem verirsek demokrasi bilincini de geliştirmiş oluruz. Vatandaşlık öğretim programının amaçlarına baktığımızda bunu görebiliriz. Vatandaşlık eğitimi ile ancak demokrasiyi benimseyen ve demokrasi kültürüne sahip demokratik vatandaşlar yetiştirilir.

Vatandaşlık eğitimi sadece Türkiye de değil aynı zamanda dünyada da önemli bir yere sahiptir. Örneğin, İngiltere’de vatandaşlık ile ilgili kanun çıkarılmış ve 2002 yılı eğitim-öğretim döneminde vatandaşlık eğitimi ülkenin müfredatında yerini almıştır. Bu vatandaşlık eğitiminin temel üç amacı aşağıdaki gibi belirlenmiştir: (Wood,2009,Akt: Hablemitoğlu ve Özmete, 2012).

- Sosyal ve ahlaki sorumluluğu geliştirme: Öğrencilerin sınıf içi ve dışında birbirlerine ve topluma karşı özsaygı ve özsevgi geliştirmeleri, davranışlarını sosyal ve ahlaki açıdan sorumluluk sahibi bireylere yakışan şekilde sergilemeyi öğrenmeleri hedeflenmektedir.
- Toplumsal katılım: Öğrencilerin yaşamlarındaki olaylarla ilgili farkındalıklarının artması, topluma karşı sevecen ve yardımsever olmayı öğrenmeleri hedeflenmektedir. Toplumsal katılım ve topluma hizmet esastır.
- Siyasi kültür: Öğrencilerin siyasal ve toplumsal sorunları, demokratik hareketleri ve toplumsal yaşamda nasıl etkili hale geleceklarini, kurumları öğrenmeleri hedeflenmektedir. Öğrencilerin bunları bilginin yanı sıra yerel, bölgesel ve ulusal kaynaklarla, beceri ve değerleri ölçüsünde gerçekleştirmeleri gereklidir. Küresel anlamda çok önemli olan vatandaşlık eğitimi öğrencilerin demokratik vatandaş olarak yetiştirilmesi için şarttır.

Demokratik bir toplumda vatandaşlık eğitimi aslında bireylerin kendi kendini yönetiminin eğitimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani vatandaşlık eğitimi demokratik olan toplumlarda vatandaşların kendilerini nasıl yönetebileceğinin öğrenebilme eğitimidir. Bir toplumda demokrasinin süreklilik kazanması insanların yönetim süreçlerine etkin bir şekilde katılmasına bağlıdır. Bu nedenle demokratik bir toplumda, vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin demokratik düşünceleri anlamasına, demokrasinin değerlerini ve ilkelerini yorumlayabilmesine yönelik becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Dünyada meydana gelen olaylara bağlı olarak demokratik toplumların kendisini geliştirmesi ve yeterli bilgi beceriye sahip olması ve gerekli davranışları göstermesi vatandaşlık eğitiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmiş olduğunun sonucudur (Ersoy, 2007). Günümüz eğitim anlayışında iyi vatandaş olmanın yanı sıra katılımcı ve etkili ve sorgulayan bir vatandaş olma düşüncesi vardır. Vatandaşlık kavramı hak ve sorumluluk ilişkisi ile kalmamış, bireyin daha

etkin, siyasal ve sosyal alanda daha duyarlı katılımcı olmasını bekleyen bir hale gelmiştir. National Council for Social Studies (NCSS, 2009) etkili bir vatandaşın temel özelliklerini şu şekilde belirtmiştir: (Güven ve diğerleri, 2011).

- “ Demokratik değerleri benimser ve bu değerler doğrultusunda yaşamak için çaba gösterir.
- Bireyin, ailenin ve toplumun yararına yönelik sorumluluklar alır.
- Yakın çevresindeki, ulusundaki ve dünyadaki insanların, tarihleri ve gelenekleri hakkında bilgilidir.
- Ulusunun kurucu belgelerini, sivil kurumları ve siyasal süreçleri bilir.
- Yerel, devlet, ulusal ve kültürel düzeydeki insanlık tarihini etkileyen olayların ve sorunların farkındadır.
- Bilgisini arttırmak ve sorunlara yaratıcı çözümler bulmak ve için farklı kaynaklardan bilgiler edinir ve değişik bakış açılarını değerlendirir.
- Bilgi, fikir ve düşünceleri değerlendirerek analiz eder ve anlamlı sorular sorar.
- Problem çözme ve karar verme becerilerini etkili biçimde kullanır.
- Bir grup içinde etkili bir biçimde işbirliği yapabilme yeteneğine sahiptir.
- Toplumsal hayata aktif olarak katılım gösteren vatandaşdır.”

Vatandaşlık eğitiminin temel amacı, etkin, bilgili ve sorumlu başkalarının haklarına saygılı vatandaşlar yetiştirmektir. Bu anlamda vatandaşlık eğitiminin demokrasinin doğasıyla bütünleşmektedir. Çünkü demokrasiler etkin, bilgili, kendileri ve toplumları için sorumluluk almaya istekli, yetenekli ve siyasal sürece katkıda bulunan sorumluluk sahibi vatandaşlar olmasını isterler. Bu özelliklere sahip bir vatandaşlık anlayışı doğumla ortaya çıkmaz ve gelişmez, ancak toplumsal süreç içinde öğrenilerek ve yaşam şekline dönüştürülerek ortaya çıkabilir (Veldhuis, 1997: 9 aktaran: Çelik, 2009). Demokrasi vatandaşlık eğitimi yoluyla öğrencilere öğretmek mümkündür. Vatandaşlık eğitimi demokrasiyi öğrencilere anlatma konusunda önemli bir görev üstlenmektedir.

Vatandaşlığın gerçek anlamda yer aldığı demokrasilerde demokrasi sadece bir seçim süreci olarak gerçekleşiyor olsa dahi insanlar bilinçli olarak rol oynar. Demokratik sistemin devamlılığı için üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirirler. Gerçek bir demokrasinin gerçekleşmediği toplumlarda demokratik vatandaş yetişemez. Demokrasi ancak bilinçli vatandaşlarla tam anlamıyla oluşup bir bütünlük kazanır (Yıldırım,2016).

2.1.6. Demokratik Vatandaşlık

Vatandaşlık eğitimi milli birlik ve beraberliğin sağlanmasının önemini vurgularken, toplumsal yaşamı düzenleyici kurallarını ve hukuk kurallarının anlayıp hayata geçirmemize olanak sağlar. Ayrıca, bir arada yaşamayı kolaylaştıran, uyumu sağlayan hoşgörü ve toplumun yararını düşünme gibi değerler kazanmamızı sağlar (Akdağ, 2011). Vatandaş kavramı yerine son zamanlarda “demokratik vatandaş” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü demokrasinin korunup ilerletilmesinde vatandaşa pek çok görev düşmektedir. Demokrasinin gelişmesi ve demokratik ortamın oluşması ancak demokratik vatandaşlar sayesinde mümkün olur. Demokratik vatandaş, hak ve sorumluluklarının farkında olan etkin vatandaşdır. Demokrasinin bir davranış şekline dönüştürülmesi, bireyler tarafından anlaşılması eğitim yoluyla mümkün olacaktır. Demokratik vatandaş; etkin, hak ve özgürlüklerinin farkında olan, eşitliğe ve özgürlüğe önem veren, sorumluluk sahibi vatandaşdır. Demokratik vatandaş sadece kendi haklarına değil, kendi ülkesinde yaşayan diğer vatandaşların sahip olduğu haklara da saygı gösterir. Demokrasi bilincini kazanmış olanlar toplumdaki haksızlıklara karşı duyarlı olurlar. Demokratik vatandaş kendi gibi diğer vatandaşlar haksızlıkla karşı karşıya kaldığında toplumsal destek verir. Başkalarına saygı gösteren demokratik vatandaş sorun çözmede girişimci ve yenilikçi olurlar. Bireyin demokratik özelliklere sahip olması için ailede, okulda, toplumda demokratik tutum ve davranışların okul ortamında öğretilmesi gerekir. Demokrasinin bir yaşam biçimi haline gelmesi ve hak ve özgürlükleri kullanabilecek vatandaşların yetişmesi ancak eğitim yoluyla sağlanabilir.

2.1.7. Sosyal Bilgiler, Demokrasi ve Demokratik Vatandaş Arasındaki İlişki

Sosyal bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle ilişkisini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve evrensel bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve kendini sürekli geliştiren demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir alandır. Sosyal Bilgilerin günümüzde en önemli amaçlarından biri etkin demokratik vatandaş yetiştirmek olmuştur. Bu anlamda sosyal bilgiler demokratik sürecin gelişmesinde önemli rol oynar. Ayrıca, demokratik bir toplumun etkin bir üyesi olacak vatandaşlara, bilgi, beceri ve değerler öğrenmesini sağlar (Ekici, 2013).

Demokrasi, insanın kişiliğine değer veren, kişilerin karşılıklı anlayış içinde birbirlerine özgürlük tanımlarını ve bütün için sorumluluk duymalarını birlikte yaşamının temeli olarak alan yaşam şeklidir. Ancak insanların bu yaşama şeklini öğrenmeleri ve onun gereklerini yerine getirebilmeleri onların kültür ve eğitim yapılarıyla yakından ilgilidir. Bu anlamda demokratik bir yaşama biçimini anlama ancak demokrasiyi günlük hayatta kullanarak tecrübe kazanma, eğitimde ise deney yoluyla ya da örgün eğitimle olmaktadır. Demokrasi uzunca bir zaman içinde yaşanarak, tecrübe ederek okullarda bilinçli bir eğitim olarak öğrenilerek gerçekleştirilmektedir. Eğitim yoluyla bireylere küçük yaşlarda kazandırılır. Eğitimin demokratikleştirilmesi insanlara ulaşım benimsenmesiyle mümkün olmaktadır. Bunun yolu demokratik bir eğitimden geçmektedir. Demokratik eğitimin amacı programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre belirlenir (Yılman, 2006: 3). Bir toplumda, demokrasi kültürünü oluşturmada ve demokrasinin o toplum içinde gelişip ilerlemesinde en önemli araç eğitimidir. “Sosyal bilgiler dersi, ilköğretim okullarında sorumluluk duygusu gelişmiş haklarının bilincinde olan vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere göre öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğretildiği bir derstir (Erden, 1996: 8).” Sosyal Bilgilerin genel amacı demokratik değerleri benimsemiş hak ve sorumluluklarının farkında olan etkin vatandaşlar yetiştirmektir.

Sosyal Bilgiler dersinin demokrasinin insan haklarının gelişmesi ve ilerlemesinde ülke ve dünya ailesinin bir vatandaşı olarak bireyin, sorumluluğunu yerine

getirmesinde önemli faydalar sağlar. Sosyal Bilgiler dersi karar verme, sorumluluk alma becerisini geliştirecek davranışlarla öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, demokrasinin ilkelerini uygulama ve demokratik tutum kazanmalarını sağlar (Gözütok, 1995: 27). Sosyal Bilgiler öğrencilerin haklarını bilen, sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar olarak gelişmesini sağlar. Öğrencilerin toplumsal sorun ve olaylarla karşı karşıya geldiğinde duyarlı bir bakış açısı kazanmalarını sağlar. Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri anlamış, içinde yaşadığı topluma uyum sağlayan, okulda öğrendiği bilgileri gerçek hayatta gösterebilen beceriler kazandırmayı amaçlar. Sosyal Bilgiler dersinin demokrasi eğitimine katkısı büyüktür. Bu anlamda bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi ve demokrasi eğitimini ayrı bir şekilde düşünmek söz konusu olamaz. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciler, vatani ve milletini seven vatansever vatandaşlar olarak demokratik yaşamı benimserler.

Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere demokrasinin yaşadığımız dünyanın en güzel yaşam şekli olduğu öğretilir. Demokrasinin korunması ve geliştirilmesi gereken bir şey olduğu düşüncesi kazandırılır. Türkiye Cumhuriyetinin demokratik bir ülke olduğu ve cumhuriyetin demokrasi ile bütünleşen bir yönetim sistemi olduğu öğretilir. Öğrencilere demokrasi eğitimi ile vatan ve cumhuriyet sevgisi kazandırılır. Öğrencilere, vatandaşlık hak ve sorumluluklarının bilincinde olması gerektiği öğretilir. Yasalara uyma davranışı kazandırılır. Demokratik bir toplum hayatının gerektirdiği düşünüş ve davranışları kazandırmada önemlidir (Güngördü, 2002: 134). Bu nedenle öğrencilerin vatandaşlık ve demokrasi ile ilgili temel bilgi ve becerilerini bir vatandaşlık eğitimi programı olan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde öğrenmesi ve kazandırılması beklenir (Erden, 1996: 2). Sosyal Bilgiler, demokrasiyi sadece bilgi olarak vermez aynı zamanda öğrencilere farklı bakış açıları kazandırarak onların kendi haklarını koruyabilen bilinçli demokratik vatandaş olarak yetişmelerini sağlayacak özellikte olan bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi demokratik bir toplumun meydana gelebilmesi için öğrencilerin gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazanmasını amaçlar.

Sosyal bilgiler programının amacı, “ Çağdaş, Atatürk ilke ve inkılablarını önemsemiş, Türk tarihini ve kültürünü benimseyen, temel demokratik değerleri kazanmış Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir” (MEB, 2005).

2017-2018 eğitim döneminden itibaren uygulanmaya konulan yeni sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda demokrasi eğitimi ile ilgili yer alan maddeler aşağıda verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarının bilincinde olan ve yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. İçinde yaşadığı millerın sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu farkına varmaları,
4. Türk kültür yapısını oluşturan temel öge ve süreçleri anlayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Doğru ve güvenilir emin bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak sorgulayıcı düşünme becerisine sahip olmaları
6. Katılımın önemini anlamaları ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşlerini bildirebilmeleri,
7. Egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini anlayarak yaşamını demokrasiye göre düzenlemeleri,
8. Manevi değerleri temel alarak ve evrensel değerleri kavrayarak kişilikli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
9. İnsanlığın bir parçası olduğu düşüncesini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
9. Özgür bir vatandaş olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin neler olduğunu bilmesi amaçlanmaktadır.”

Yeni sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda öğrenme alanları da yeniden düzenlemiştir. Öğrenme Alanları Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi amaçlayan disiplinler arası bir derstir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
5. Bilim, Teknoloji ve Toplum
6. Etkin Vatandaşlık
7. Küresel Bağlantılar

Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme alanları incelendiğinde; 6. sıradaki öğrenme alanında etkin vatandaşlık olduğunu görmekteyiz. Sosyal Bilgiler dersinin amacı; araştıran sorgulan düşünen etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Etkin vatandaş haklarını nasıl savunması gerektiğini bilen vatandaşdır. Aynı zamanda toplumda düzenin nasıl işlediğinin farkındadır. Kaynağını millettten alan demokratik toplumlarda etkin vatandaş yönetime katılım yollarını ve demokratik süreçleri bilir. Bunları aktif bir şekilde kullanır.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanı ile ilgili müfredatta toplamda 15 kazanım ve 40 ders saati işlendiği görülmektedir. Böylece Sosyal Bilgiler Dersi'nin demokratik vatandaş ile ilişkisini bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciler etkin vatandaş ve demokratik vatandaş kavram ve kazanımlarını öğrenmektedir Sosyal Bilgiler Dersi'nin demokrasi ve demokratik vatandaş kavramının öğrencilere aktarma konusunda rolü büyüktür.

2.1.8. Metafor

Metaforlar, karmaşık düşüncelerin daha kolay anlaşılmasını sağlayan benzetme aracılığıyla kullanılan zihinsel haritalardır (Heidorn, 2001: akt. Akan vd. 2014). Metafor, anlamak istenilen nesneyi veya olguyu, başka bir anlam alanına ait olan kavramlar ile özdeşleştirerek yeniden kavramlaştırıp, farklı açılardan bakmak ve bazen gözümüzden kaçmış olabilecek kavramlar ile ilgili aydınlatmayı sağlar (Taylor, 1984). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere metaforlar, bir kavramı kullanırken benzetmeler yoluyla ifade edilmesidir. Son zamanlarda yapılan bilimsel çalışmalarda metaforlar kullanılarak, mevcut problemlere daha geniş bakış açıları kazandırılmakta, kavramlarla ilgili bireylerin zihinlerinde yer alan şemalar ortaya çıkarılarak var olan durumlar ve sorunlar hakkında yapılacak araştırmalara yardımcı olmaktadır (Öztürk, 2007).

Metaforlar, süslemeye yönelik sanat olarak görülür, ama önemi bundan çok daha fazladır. Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı anlamamızda yardımcı olan bir anlamlı düşünme yapısı anlamına gelir. Örneğin, çeşitli alanlarda yapılan araştırmalar göstermiştir ki metafor, düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, insanın kendini anlatma şekli üzerinde de olumlu ve yapıcı bir iz yaratır (Morgan,1980: akt. Çelikten, 2005). Metafor, anlamak istenilen kavramı başka bir anlam alanına ait olan kavramlar ile açıklayarak yeniden kavramlaştırıp, değişik yönlerden görmek ve daha önceden gözden kaçan bazı durumlar konusunda bilgilenmemizi sağlar. Metaforik düşünme anlayışı öğrenciler için farklı fikirler oluşturma, karmaşık olan kavramları öğrenmede kullanarak yarar sağlar (James, 2002). Metaforlar yaşadığımız dünyayı algılama şeklimizi, kendimizi toplum içerisinde anlatmamızda ve başkalarıyla iletişim kurmamızda çoğunlukla başvurduğumuz, ancak kullanırken de pek farkına varmadığımız ifadelerdir. Metafor, bireylerin kendi iç dünyalarının farkına varmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama şekli olarak kullanılır (Arslan ve Bayrakçı, 2006: 206)

Metaforlar eğitimde birçok araştırmacı için araştırmayı kolaylaştıracak bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Önemli işlev ve özelliklere sahip olması, eğitimde çoğunlukla metaforların kullanılmasını sağlamıştır. Aşağıda metaforların eğitimdeki bazı yararlarına yer verilmiştir;

- Metaforlar; yapılan etkinliklerin sıkıcı bir yapıdan kurtarmakta; olağan alışılmış yöntemlerin dışında yeni bir farklılık oluşturmaktadır.
- Yaratıcı düşünmeyi destekleyen, farklı bakış açılarını ortaya koyma olanağı veren belli başlı çerçevede değil tamamen bireylerin düşünce sistemine göre ilerleyen bir çalışma ortamına olanak verir.
- Çalışmaların içerik olarak derinlik ve anlamlılık kazanmasının yanında işleyişine de destek sağlamaktadır.
- Bireylerin kendilerini birden fazla sözcük ile bile eksik ifade edebilecekleri zamanlarda düşünceleri tam bir şekilde tek bir sözcük ile çok daha kısa ve kolay bir şekilde anlatmalarına imkân sunmaktadır.
- Belirlenen kavramın farklı kavramlara benzetilmesi sonucunda bir araya getirme aralarında anlam kurma ve karşılaştırma yapmasına olanak verir.
- Araştırmacıların detayları fark ederek yeni araştırmalar yapacaklara yeni konuların ortaya çıkmasını sağlamaktadır.
- Araştırmacılar tarafından belirlenmesi zor olan soyut kavramların belirlenmesi ve veriler elde edilebilmesine olanak verir.
- Metaforlar günlük hayatta kullandığımız zihinsel kavramlardır. Düşüncelerimizi anlatırken bazı kavramları kullanırken bize zenginlik ve çeşitlilik katarlar (Koç, 2014).

Metaforlar günlük yaşamdaki kullanmamızın yanında eğitim ve öğretimde de karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin, metaforları genellikle farklı fikirleri, kavramları ve daha çok soyut şeyleri ve karmaşık kavramları anlatmak için kullandıkları görülmektedir. Metaforlar, özellikle açıklanması zor olan bilimsel kavramların daha kolay öğrenilmesini sağlarlar. Metaforlar; öğrencilerin dünyaya bakış açılarını değiştirmek için önemli bir görev üstlenir. Metaforların eğitimdeki faydalarını saymakla bitmez. Bir kavramı kavrayış ve anlama şeklinin nasıl olduğunu metaforlar aracılığıyla öğrenmek açısından metaforların eğitimde önemli yararları vardır. Öğrenciler doğrudan söyleyemediği fikirler yerine metafor kullanırlar. Öğrencilerin o kavram ile ilgili düşüncelerini kolay bir şekilde ifade etmelerine

olanak sağlar. Bu metaforlar öğrencinin iç dünyasında neler olduğunu bize anlatmada çok kullanışlıdır. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlardan yola çıkarak birçok konu hakkında çıkarımlarda bulunulabilir. Eğitimde metaforların kullanılması anlatılması zor olan kavram ya da olguların anlaşılmasını daha kolay hale getirir.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yurt dışı ve yurt içinde demokrasi ve metafor üzerine yapılan ilgili araştırmaların yanı sıra özellikle eğitim alanında metaforlarla yapılan araştırma örnekleri verilecektir.

Fischman ve Haas (2012) “Beyond Idealized Citizenship Education: Embodied Cognition, Metaphors and Democracy” (İdealleştirilmiş Vatandaşlık Eğitiminin Ötesinde: Somutlaştırılmış Biliş, Metaforlar ve Demokrasi) adlı makalelerinde; eğitim vatandaşlık ve demokrasi kavramları arasındaki ilişkiyi metaforlar aracılığıyla incelemişlerdir. Öncelikle yönetim, eşitlik, vatandaşlık ve eğitim arasındaki güçlü ilişkinin kavramsal kökleri ile ilgili kısa bir açıklama yapmışlardır. Sonra da, “aile olarak görülen millet” metaforuna odaklanarak vatandaşlığın çeşitli metaforik anlayışlarını açıklamışlardır. Sonuç olarak da eğitim ve vatandaşlığın demokratik yönetim konularıyla ilişkisi farklı bakış açılarıyla ortaya konmuştur.

Pikalo (2011) “Citizenship as Metaphor” (Metafor olarak Vatandaşlık) adlı makalesinde; vatandaşlık şekillerini hayal etmede kullanılan metaforları ele alarak analiz etmiştir. Çalışmada, çeşitli kaynaklardaki vatandaşların metafor olarak geleneksel formüllerle araştırmasından yola çıkılmıştır. Araştırmada yazar yeni bir araştırma perspektifi ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma metaforla ilgili 5 temel teorik ve metodolojik varsayım taslağıyla başlamaktadır. Araştırma sonucunda, dinsel evrensel, eğitsel açıdan ortaya çıkan metaforlar kategorileştirilmiştir.

Purcell (2003) “Citizenship and the Right to the Global City: Remaining the Capitalist World Order” (Vatandaşlık ve Küresel Kentleşme: Kapitalist Dünya Düzeninden Kalan) adlı makale çalışmasının amacı küresel siyasi ekonominin sürmekte olan vatandaşlık eğitimine eleştiride bulunmak ve yeni alternatifler ortaya

koymak olarak açıklanmıştır. Bu araştırmada küresel siyasi ekonomi üzerine vatandaşların karar alma kontrolünü ve vatandaşlık kavramını genişletmenin yanı sıra geleneksel vatandaşlık biçimleri üzerine tekrar düşünmek ve alternatif vatandaşlıkların temelini oluşturmak amaçlanmıştır. Makalede, vatandaşlığın kuramsal bir taslağı oluşturulmakta ve vatandaşların kentsel bağlamın ötesine geçebileceğı öne sürülmektedir.

Howard (2005) “Deep Democracy, Thin Citizenship: The Impact of Digital Media in Political Campaign Strategy” (Derin Demokrasi, Zayıf Yurttaşlık; Siyasal Kampanya Stratejisinde Dijital Medyanın Etkisi) adlı makalesinde; Dijital medya stratejilerinin, çağdaş siyasi kampanyalarının önemli bileşeni olduğundan söz etmiştir. Seçmenlerinden bilgi toplamak, muhalefet araştırmaları yapmak için veri tabanı ve internet kullandıklarını belirtmiştir. Bu makalede yazar 1996-2002 yılları arasındaki 4 seçimi etnografik ve araştırma kanıtlarıyla dijital teknolojinin rolü açısından incelemiştir. Sonuç olarak; demokrasi siyasal aktörlerin tarafından kullanılması açısından derin bulunurken, vatandaşlık ise daha kolay ifade edilebilme açısından zayıf bulunmuştur.

Arcimaviciene (2008) “Morality Models Through Metaphors: a Cross Linguistic Analysis” (Metafor Aracılığıyla Ahlak: Politikanın Dilbilimsel Analizi) adlı makalesinde; ahlak ile siyaset arasındaki bazı tartışmaların asırlar boyunca devam ettiğini, bu tartışmaların bazı temel kavramların bölünmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bu bilimsel çalışma ahlaki ve pragmatik arasındaki ayrımı yansıtmaktadır. Birçok siyasetçi ve filozofun ahlak ve siyasetin aynı anda var olmayacağı görüşüne hâkim olduğunu belirtmektedir. Metaforlar aracılığıyla politika ve ahlakın dilbilimde nasıl temsil edildiğini analiz ederek bulmaya çalışmıştır. Çalışmada en çok siyaset ve ahlakın ilişkili olduğu 48 metafor üretilmiştir. Sonuç olarak; politika ve ahlak arasında uyumlu bir ilişki olabileceğı ortaya çıkmıştır.

Astrom, Granberg, ve Khakee (2011) “Apple Pie- Spinach Metaphor: Shall Democracy Make Participatory Planing More Wholesome?” (Elmalı Turta ve Ispanak Metaforu: Demokrasi, Katılımcı Planlamayı Daha Sağlıklı Yapar mı?) adlı makalelerinde İsvetç’te katılımı iyileştirmek için elektronik katılım ile ilgili vaka çalışmalarını incelemiştir. Elmalı turta ve ıspanak metaforuyla özdeşleştirerek çalışmayı yapmışlardır. Bilgi ve iletişim teknolojileri üzerine büyük beklentilere

rağmen, İsveç'te planlamacılar ve insanlar arasında hala bir statü farkının kaldığı sonucunu ortaya çıkarmışlardır.

Yurt içindeki ilgili araştırmalar incelendiğinde metafor ile ilgili çalışmaların genellikle öğretmen ve öğretmen adayları ile yapıldığı görülmektedir. Taşdemir (2014) "Birleştirilmiş Sınıflar Hakkında Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşleri: Beklenti ve Metaforlar" adlı makalesinde sınıf öğretmeni adaylarının ilk görev yeri ve öğretmenlik performans algıları ile birleştirilmiş sınıf üzerine oluşturdukları metaforlar ortaya çıkarmaya çalışılmıştır. Sınıf öğretmeni adayı öğrenciler, mesleğe ilk başlangıç yapacakları okulun gerekli niteliklerle sahip olması ve ileri teknolojik donanımlara sahip olması, okul ve çevresinin sosyal, kültürel ve diğer özellikler bakımından olumlu özelliklere sahip olması gerektiği düşüncesindedirler. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından %42'sinin kendilerini birleştirilmiş sınıflı okullarda öğretim için hazır durumda olduğu düşüncesinde, %38'inin teorik açıdan hazır fakat uygulama deneyimi açısından hazır olmadığını düşüncesinde olmalarına karşın, %58'i ise kendilerini birleştirilmiş sınıflı okullarda öğretmenlik yapacak seviyede olmadıklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmen adayları yeterince uygulama yapmadıkları ve tecrübe sahibi olmadıkları görüşünde olduklarını ortaya çıkarmıştır. Yazar, genellikle taşra kökeninden gelen adayların birleştirilmiş sınıflı okullar hakkında deneyimlerinden dolayı çok fazla olumsuz düşünceler içerisinde olmadıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Akhan, Kılıçoğlu ve Gedik, (2014) "Sosyal Bilgiler Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimlere yönelik Metaforları" adlı makalelerinde sosyal bilgiler öğretmenliği birinci sınıfa yeni başlayan öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler ve sosyal bilimlere yönelik algılarını, metafor (mecaz, benzetme) yöntemi kullanarak belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilere sosyal bilgiler, sosyal bilimler ve sosyal bilimlerin disiplinlerini (tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimleri, arkeoloji, antropoloji, psikoloji, sanat tarihi) neye benzettikleri ve bu benzetmenin nedeni sormuşlardır. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler ve sosyal bilimler hakkında olumlu yönde metafor oluşturdukları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler sosyal bilgilerin ve sosyal bilimlerin birçok alandan meydana geldiğini söylemişler. Öğrencilerin tarih, coğrafya, sosyoloji, arkeoloji, sanat tarihi disiplinleri ile ilgili genellikle olumlu

yönde metafor oluşturdıkları tespit edilmiş. Öğrencilerin hukuk, antropoloji ve psikoloji ile ilgili olarak hem olumlu hem olumsuz metafor geliştirdiklerini ortaya çıkarmışlardır. Yazar araştırma sonucunda öğrencilerin özellikle tarih, coğrafya ve sosyoloji gibi derslerle ilgili daha fazla bilgi sahibi oldukları disiplinlerle ilgili kolay ve olumlu yönde metaforlar oluşturdıklarını söylemiştir.

Özbaş, Aktekin (2013) “Tarih Öğretmen Adaylarının Tarih Öğretmenliğine İlişkin İnançlarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi” adlı makalelerinde; tarih öğretmen adaylarının, tarih öğretmenliğine ilişkin inançlarını metafor analizi yoluyla incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri tarih öğretmenliği programına devam eden 72 (4. ve 5.sınıf) öğretmen adayından verileri elde etmişlerdir. Elde edilen veriler incelendiğinde tarih öğretmeni adaylarının, tarih öğretmenliğine ilişkin 63 geçerli ve anlamlı metafor oluşturdıklarını ortaya koymuştur. Bu metaforlar 6 temel metafor çerçevesinde değerlendirilmeye alınmıştır. Bunlar; “tarihsel bilginin aktarıcısı olarak tarih öğretmeni”, “tarihsel bilginin depolayıcısı olarak tarih öğretmeni”, “aydınlatan/yol gösteren kişi olarak tarih öğretmeni”, “toplumu şekillendiren kişi olarak tarih öğretmeni”, “tarih araştırmacısı olarak tarih öğretmeni” gibi çerçevelere alınmıştır. Araştırma sonucunda, tarih öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar arasında ilk sırayı tarihsel bilginin aktarıcısı olarak tarih öğretmeni metaforları olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tarih öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlarda demokratik vatandaşlık vurgusunu içeren metaforların olmadığı dikkat çekmektedir. Öğretmen adaylarının oluşturdıkları metaforların daha çok öğretmen merkezli ve geleneksel eğitim anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Ulukök, Bayram ve Selvi (2015) “Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Biyoloji Kavramına İlişkin Zihinsel İmgeleri (Metafor Analizi Örneği)” adlı makalelerinde Genel Biyoloji 1 ve Genel Biyoloji 2 derslerini alan 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören Fen Bilgisi öğretmen adaylarının biyolojiye ilişkin algılarını metaforlar yolu ile belirlemeyi amaçlamışlardır. Öğretmen adaylarının bir kısmı “nankör, zor, ölüm, işkence, hastalık, sıkıcı, sıkılmak, can sıkıntısı, karışık, karmaşık, çelişkili, ezber” gibi olumsuz görüşler belirtmişlerdir. Bu durum bazı öğretmen adaylarının biyolojiye küçük bir pencereden baktıklarını, biyolojiyi anlaşılması zor, sıkıcı bir ders olarak gördüklerini ve biyolojiyi yapamadıklarına dair görüşe sahip olduklarını ortaya

çıkarmıştır. Sonuç olarak biyoloji denilince akıllarına gelen ilk üç kelimenin genelde “canlı, dünya ve genetik” olduğu ve genel olarak öğretmen adaylarının biyolojiye yönelik olumlu düşüncelere sahip olduğu belirlenmiş ve çalışma kapsamında önerilerde bulunulmuştur.

Kaya (2014) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları: Metafor Analiz Örneği” başlıklı makale çalışmasında; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma grubunu 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören toplam 121 öğrenci oluşturmuştur. 48 geçerli olan anlamlı metafor üretilmiştir. Üretilen bu metaforları 5 farklı kavramsal kategori altında toplamıştır. Çalışma sonunda Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik duyarlılıklarının yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada; eğitim öğretim sürecinde çevre sorunlarına yönelik konular ele alınırken daha çok sebep-sonuç ilişkisinin olduğu ve öğretme görevini üstlenen öğretmenlerin de bu konuda daha hassas davranmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın ve Ünalı (2010) “Coğrafya Öğretmen Adaylarının “Coğrafya” Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi” adlı çalışmaları coğrafya öğretmen adaylarının “Coğrafya” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2009–2010 öğretim yılı bahar döneminde, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören 120 coğrafya öğretmen adayına uygulamıştır. Bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde; ilk olarak “Coğrafya” kavramının bir bütün olarak açıklanabilmesi için çok sayıda metafora ihtiyaç olacağı belirtilmiştir. Bu çalışmadaki çalışma grubunda bulunan coğrafya öğretmen adayları ürettikleri veriler incelendiğinde “Coğrafya” kavramına yönelik 42 farklı metafor ortaya çıkmıştır. “Coğrafya” kavramı için coğrafya öğretmen adaylarının “hayat”, “dünya” gibi birbirinden farklı metaforları kullandıkları görülmüştür. Bu durum, “Coğrafya” kavramının tek bir metafor ile açıklanabilmesinin olanaklı olmadığını göstermektedir.

Güder ve Yıldırım (2014) “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Demokrasiye İlişkin Metaforları” adlı makalelerinde okul öncesi öğretmen adaylarının demokrasi

kavramını nasıl algıladıklarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilere demokrasi kavramını neye benzettikleri ve bu benzetimi niçin yaptıklarını ortaya koyabilecekleri bir açık uçlu anket formu uygulanmıştır. Anadolu Üniversitesi Okul öncesi Öğretmenliği Programında okuyan 125 öğrenciye uygulanan anket verilerini değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin metaforları dokuz farklı kategoride toplanmıştır. Elde edilen metaforlar; “özgürlük, farklı düşüncelerin bir arada bulunması, işbirliği, yaşamsal önem taşıması, eşitlik-adalet, imkânsızlık yönü ile demokrasi” olarak kategorize edilmiştir. Öğretmen adaylarının en fazla eşitlik- adalet kategorisinde metafor oluşturdukları veriler incelendiğinde ortaya çıkmıştır. En sık kullanılan metafor ise terazi metaforu olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde öğretmen adaylarının demokrasi kavramını tüm boyutlarıyla ele almadıkları, en çok yönetim boyutunda metafor oluşturduklarını belirtilmiştir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının demokrasi kavramını siyaset, ülke yönetimi gibi kavramlarla ilişkili bulup eğitim süreçleri ile ilişki olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Koşar (2016) “ Öğretmen Adaylarının Üniversite ve Öğretim Elemanı Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları” adlı makalesinde; öğretmen adaylarının üniversite ve öğretim elemanı kavramına ilişkin sahip oldukları metaforların neler olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 336 Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonunda üniversite kavramına ilişkin olarak 14 kategoride 133 ve öğretim elemanı kavramına ilişkin 11 kategoride 94 metafor üretildiği ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının üniversite kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar incelendiğinde bu kategorilerin “kültürel çeşitlilik olarak üniversite”, “yaşam alanı olarak üniversite”, “sonu belli olmayan yol, özgürlük yeri olarak üniversite”, “kapsamlı ortam olarak üniversite”, “sosyal bir ağ olarak üniversite”, “özgürlüğün sınırlandığı yer olarak üniversite” ve “olumsuzluk unsuru olarak üniversite” şeklinde üniversiteyle ilgili bakış açılarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Öğretim elemanına ilişkin metaforlar incelendiğinde bu kategorilerin, “otorite olarak öğretim elemanı”, “yerine göre ihtiyaç duyulan olarak öğretim elemanı”, “bilgi kaynağı aktarıcısı olarak öğretim elemanı”, “yetiştirici olarak öğretim elemanı” gibi ifadeler kullandıkları ortaya çıkmıştır. Yazara göre

araştırmanın en önemli bulgusu, öğretmen adaylarının üniversite ve öğretim elemanı kavramlarına ilişkin ürettikleri metaforların çoğunlukla olumlu yapıda olmasıdır.

Kaya (2011) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının “Küresel Isınma” kavramına yönelik Metafor Algıları” adlı makalesinde sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının küresel ısınmayı nasıl algıladıklarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma grubunu 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören toplam 115 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılar küresel ısınma kavramına ilişkin toplam 42 geçerli metafor üretmiş ve bu metaforlar 8 farklı kavramsal kategori altında toplamıştır. Küresel ısınmanın nedenleri ve bu nedenler üzerinde etkili olan faktörleri ne gibi sonuçların ortaya çıkacağı ve yaşam alanlarının nasıl etkileneceği alınması gereken önlemler hakkında katılımcıların büyük bir bölümünün bilgi sahibi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların küresel ısınma kavramını doğru algıladıkları ancak sebep-sonuç ilişkisi yapamadıklarını fark etmiştir. Küresel ısınmanın öğretim sürecinde çok sayıda metaforun kullanılmasının eğitimi kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Soyut kavramların öğretiminin metaforlar aracılığıyla olduğunda daha etkili sonuçlar verebileceği belirtilmiştir.

Eğitim alanında öğretmen ve öğretmen adaylarının yanı sıra son yıllarda ilköğretim öğrencilerine yönelik metafor çalışmalarının artışı da dikkat çekmektedir.

Bektaş ve Karadağ (2013) “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yardımlaşma Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi” adlı makalelerinde ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine ilişkin sahip oldukları metaforları belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma; 2012-2013 eğitim öğretim yılı II. döneminde 259 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre ilkokul 4. Sınıf öğrencilerine yardımlaşma değeri öğretilirken kullanılacak öğretim materyal ve etkinliklerinde daha çok “çiçek, arkadaş, karınca, arkadaş, kalem, oyun, aile, eşya ve yemek” gibi kavram ve kelimeler kullanılması gerektiğini belirtilmiştir. İlkokul 4. sınıf öğrencilerine yardımlaşma değeri öğretilirken yukarıda sayılan metaforların daha çok kullanılmasının öğrencilerin yardımlaşma değerini anlamalarını daha kolaylaştırabileceği vurgulanmıştır.

Kaya (2011) “İlköğretim 7. sınıf Öğrencilerinin Bazı Demokratik Kavramlar Hakkındaki Görüşleri ve Yanılgıları” adlı tez çalışmasında; İlköğretim 7.sınıf öğrencilerinin demokrasi konusundaki bazı kavramlara ilişkin görüşleri ve yanılgılarını tespit etmeye çalışmıştır. Öğrenciler seçilen yirmi kavrama cevap vermişlerdir. Bu kavramlardan “devlet, bağımsızlık, eşitlik, yasa, birey, katılım, yasama, yürütme ve yargı” kavramları, katılımcılar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan bazıları demokrasi, cumhuriyet, milli egemenlik, sivil toplum örgütü, kamuoyu, meşruiyet ve laiklik kavramlarını net olarak açıklayamadığını görmüştür. Kavram yanılgısına düşen bazı katılımcıların olduğu görülmüştür. En çok yanılgıya düşülen kavramların hoşgörü ve kamuoyu olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencileri arasındaki demografik özellikler karşılaştırıldığında; sosyo-kültürel yapılarının şehirdeki öğrencilerin köydeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak şehirdeki öğrenci grubunun yüksek sosyokültürel yapıya sahip olamazına rağmen daha fazla kavram yanılgısına düştüğü sonucu ortaya çıkmıştır.

Bektaş, Okur ve Karadağ (2014) “İlkokul ve Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinde Metaforik Algı Olarak Kitap” adlı makalelerinde; ilkokul ve ortaokul son sınıf kademeleri olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları incelemek amaçlanmıştır. Çalışmaya 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı I. döneminde Sakarya İli merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan üç tane ilkokul ve ortaokulun son sınıflarında eğitimine devam eden 515 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri incelendiğinde, öğrenci sayıları arasında çok fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Kitap kavramına yönelik geliştirilen metaforlar incelendiğinde bazı metaforların her iki sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından aynı şekilde ifade edildiği belirlenmiştir. Diğer metaforlar incelendiğinde ise çok tekrarlanan metaforların olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Akan (2011) “Ortaöğretimde Okuyan Öğrencilerin Demokrasi Bilinci” adlı tez çalışmasında ortaöğretimde okuyan öğrencilerin demokrasi bilincini değişik faktörlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Yazar araştırmada, betimsel yöntem kullanmıştır. Araştırmanın evrenini 2010–2011 öğretim yılında Sakarya iline bağlı liselerden belirlenen liseler oluşturmuştur. Örneklemini ise Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı liselerde, her lise türlerinden bir tane lise olacak şekilde 5 liseden

seçilen 249 lise son sınıf öğrencisi örneklemini oluşturmuştur. Yaptığı analizler sonucunda genel olarak cinsiyet, ailenin yaşadığı yer, ailenin ekonomik seviyesi, ailenin başarı durumu ve ailenin tutumları ile demokrasi bilinci arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya çıkarmıştır. Yazar öğrencilerin okudukları okul türü ile demokrasi bilinci arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Ayrıca köyde ve şehirde yaşayan öğrenciler arasında demokrasi bilinci açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Akademik başarı olarak kötü olan öğrencilerin, akademik başarı olarak iyi olan öğrencilere göre daha az düzeyde bir demokrasi bilincine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Sadık ve Sarı (2012) “Çocuk ve Demokrasi: İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasi Algılarının Metaforlar Aracılığıyla İncelenmesi” adlı makalelerinde, ilköğretim öğrencilerin demokrasi algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmaya üç kategoride alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki üç ilköğretim okulunun 6. 7. ve 8.sınıflarına devam eden 167 kız, 165 erkek olmak üzere toplam 332 öğrenciye uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin demokrasiye yönelik toplam 75 metafor oluşturdukları ve demokrasiyi çoğunlukla eşitlik, özgürlük ve adalet kavramlarıyla eş anlamlı bir yönetim biçimi olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğrenci görüşlerine göre demokrasiye yönelik yapılan etkinlikler genellikle sınıf başkanı seçme ve demokrasinin ne olduğunun anlatılması şeklindedir. Öğrencilerin demokrasiyle ilgili görüşlerini en çok belirleyen unsurlar aile, öğretmenler ve okul yöneticileri iken; en az belirleyen faktörler ise televizyon, okuldaki ders dışı etkinlikler ve büyük anne, büyük baba ve diğer yakınları oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Çelikkaya, Yakar ve Şarlayan (2016) “Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Saygı ve Bilimsellik Değerlerine İlişkin Algıları: Metafor Analizi” adlı makale çalışmalarında, İlköğretim öğrencilerinin saygı ve bilimsellik değerlerine yönelik algılarını metaforlar yoluyla ortaya koymayı amaçlamışlardır. 2014-2015 eğitim-öğretim yılı I. döneminde Kırşehir İli merkez sınırları içerisinde yer alan ilkokuldaki 4. sınıf öğrencisi ve 5.sınıf, 6.sınıf, 7.sınıf öğrencilerine “Saygı ve Bilimsellik Değerleri için anket” kullanmışlardır. Çalışma grubunda yer alan 371 öğrencinin etkinlik kâğıtları analiz edilmiştir. Saygı için 4,bilimsellik için 6 farklı kavramsal kategori oluşturmuşlardır. Sosyal bilgiler dersinde yer alan saygı değeri ile ilgili

olarak öğrenciler tarafından geliştirilen değer vermek, dinlemek, sevmek, dostluk, düşünce gibi soyut metaforlar, daha çok “değer vermeye yönelik” kategorilerinde yer alırken, anne, güneş, kitap, elbise gibi somut metaforlar daha çok “ayrım yapmamaya yönelik” ve “temsil etmeye yönelik” kategoriler içinde yer alan metaforlar ürettiklerini ortaya koymuştur. Yazar öğrencilerin saygıyı algılamalarındaki netliğin, bilimsellikte aynı olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Mertol, Doğdu ve Yılar (2013) “Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları” adlı makalelerinde; Samsun Bilim ve Sanat Merkezine devam eden 8-14 yaş grubundaki üstün zekâlı ve yetenekli 30 öğrencinin Sosyal Bilgiler derslerine yönelik düşüncelerini analiz etmeye çalışmışlardır. Sosyal Bilgiler Dersine yönelik Üstün Yetenekli öğrenciler elli metafor oluşturmuşlardır. Elde edilen metaforlar alfabe sırasına göre sıralanmıştır. Frekans ve yüzde hesaplamalarıyla analiz yapılmıştır. Daha çok “yaşam, eğitim, akıl, insan, eğlence, hayat kaynağı, bilgi ve hayat bilgisi”, metaforların üretildiğini yazar ortaya koymuştur. Çalışmada öne çıkan metaforları yazarlar beş kavramsal kategoriye olarak sıralamıştır. Araştırmada elde edilen metaforlarda yapı bakımından olumsuz, ancak anlamca olumlu olan cümleler olduğu görülmüştür. Katılımcıların eğitsel olarak eğitimi önemseyen yaklaşımlarla hazır bulduklarını eğitsel kategorilerde oluşturdukları metaforlar incelendiğinde söylemek mümkündür. Üstün zekâlı çocuklar ürettikleri metaforlarla sosyal bilgiler dersini yaşamın içinden bir ders ve bu dersin önemli olduğuna ortaya koymuşlardır.

Kaldırım (2005) “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları” adlı makale çalışmasında; 8. sınıf öğrencilerin müfredatı içerisinde yer alan demokrasi ile ilgili kavramları nasıl algıladıkları ve bu kavramlarla ilgili mevcut algılamalarında nelerin etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. 8. sınıf öğrencilerin demokrasi algılarını ortaya koymak için anket kullanılmıştır. Ankara ilindeki 12 okuldan toplam 464, 8. sınıf öğrencisine yazar anketi uygulamıştır. Öğrencilerin demokrasi kavramı içerisinde eşitlik, siyasi partiler, özgürlük ve millî egemenlik ile ilgili bazı konuları yanlış algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin demokrasi kavramı içerisinde eşitlik, siyasi partiler, özgürlük ve millî egemenlik ile ilgili bazı konuları yanlış benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Demokrasi kavramının eşitlik ve millî egemenlik boyutlarını ilköğretim 8. sınıf kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha

iyi anladıkları ortaya çıkmıştır. Demokrasi kavramının siyasi partiler ve özgürlük ile ilgili ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algıları etkileyen bir etken olarak cinsiyetin etkili olmadığı sonucu bulunmuştur. Yazar analizler sonucu öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe demokrasi kavramını daha iyi anladıkları bulunmuştur. Öğrencilerin okullarının sosyoekonomik düzeyi ile demokrasi kavramını anlamaları arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Koçoğlu (2008) “İnsan Hakları Ve Demokrasi Kavramlarının İlköğretim Sosyal Bilgiler Müfredatındaki Yeri” adlı yüksek lisans tezinde; Türkiye’de II. Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının yerini araştırmayı amaçlamıştır. Günümüze kadar yayımlanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu sosyal bilgiler programları müfredatlarındaki insan hakları ve demokrasi kavramlarının taşıdığı ilkeler ve bu kavramların müfredat konumu ile ilgili süreci tarihi olarak sıralama şeklinde incelemiştir. Tarama modeli içinde yer alan tarihsel yöntem bu araştırmada kullanılmıştır. Günümüze kadar yayımlanmış olan müfredatlar ve materyaller bu araştırmada veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Yazar bu araştırmada tarihsel yöntem kullandığından veri kaynaklarını müfredatlar oluşturmuştur. Araştırma sonucunda insan hakları ve demokrasiyle ilgili günümüze kadar gelen müfredatların, dönemlerinin fikir akımlarının etkisi olduğunu görmüştür. İnsan hakları ve demokrasi kavramlarının, müfredatlarda disiplinler arası şekle uygun olarak hazırlandığı ve tek disiplin anlayışının var olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Literatür incelendiğinde; daha çok öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerinin demokrasi temelinde ele alındığı görülmektedir. Ancak son yıllarda ilkokul öğrencilerine yönelik çalışmalarda da artış olduğu söylenebilir. Metafor ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok öğrencilerin ders bazında derslerle ilgili nasıl düşüncelere sahip oldukları metaforlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Metafor ile ilgili değer eğitime yönelik çalışmaların da artış gösterdiği görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin “demokratik vatandaş” algılarını metaforlar aracılığıyla tespit eden bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma ile ortaokul öğrencilerinin “demokratik vatandaş” kavramı ile ilgili bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin bakış açılarını, geliştirdikleri metaforlar aracılığıyla inceleyen, nitel araştırma türlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Demokratik vatandaş kavramı günlük yaşamda ve okul yaşantımızda karşımıza çok fazla çıkan ancak bu kavramı yaşam şekline dönüştürmediğimiz için tam olarak anlamını kavrayamadığımız bir kavramdır. Öğrencilerden elde edilen görüşler doğru bir şekilde alıntılarla verilerek öğrencilerin demokratik vatandaş kavramına yükledikleri anlamların ortaya çıkarılmasında betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin algılarının belirlenmesinde ise metaforlara başvurulmuştur. Metaforlar; demokratik vatandaş kavramına yüklenen anlamları ortaya çıkarmada büyük işlev sağlayacaktır. Metaforlar, kolay bir şekilde ifade edemediğimiz kavramları benzetme yoluyla daha kolay bir şekilde ifade etmemize yardımcı olurlar.

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Kocaeli Körfez ilçesinde yer alan toplam 450 ortaokul öğrencisinden oluşturmaktadır. Ancak 23 öğrenciden alınan veriler eksik ve anlamsız bulunduğu için araştırmaya eklenilmemiştir. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin 222'si kız 205'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada, çalışma grubunun seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilirlik örnekleme kullanılmıştır. Araştırmacının görev yaptığı il (Kocaeli) sınırları içinde olduğu için kolay ulaşabileceği okullar seçilmiştir.

Tablo: 1 Katılımcıların Okullara Göre Dağılımı

Okul	(f)	(%)
Nuh Çimento Vatan Ortaokulu	90	21,07
Rıfat Ilgaz Ortaokulu	88	20,6
Uluğbey Ortaokulu	96	22,4
Yukarı Hereke Ortaokulu	153	35,8
Toplam	427	100,0

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 427 ortaokul öğrencisinin, 90 'ı (%21,07) Nuh Çimento Vatan Ortaokulu 88'i (%20,06) Rıfat Ilgaz Ortaokulu 96 'sı (%22,4) Uluğbey Ortaokulu 153'ü (%35,8)'i Yukarı Hereke Ortaokulu öğrencisidir.

Tablo: 2 Katılımcıların Sınıflara göre Dağılımı

Sınıflar	(f)	(%)
5.sınıf	97	22,7
6.sınıf	90	21,08
7.sınıf	90	21,08
8. sınıf	138	32,32
Toplam	427	100,0

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmadaki katılımcılar 5, 6, 7 ve 8’inci sınıf öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerden 97’si (%22,7) 5. sınıf, 90’ı (% 21,08) 6. sınıf, 90’ı (%21,08) 7.sınıf ve 138’i (%32,32) 8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo:3 Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	(f)	(%)
Erkek	205	48,09
Kız	222	51,9
Toplam	427	100,0

Tablo 4’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 427 ortaokul öğrencisinden 85’i kız 75’i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin (%48,09)’u erkeklerden, (%51,9)’u ise kızlardan oluşmaktadır.

3.3 VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın veri toplama aracını hazırlarken ilgili literatür taranmış, kişilerin herhangi bir konu ya da kavram hakkında sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak için metaforların kullanıldığı araştırmalar incelenmiştir. Metafor araştırmalarında veri toplamak için kullanılan yöntemlerden yarı yapılandırılmış sorular (...benzer; Çünkü...) sorarak verilere ulaşmaya karar verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden demokratik vatandaş kavramına ilişkin metaforları ortaya çıkarmak amacıyla “Demokratik vatandaş.....benzer. Çünkü”... cümlelerini tamamlamaları istenmiştir. Bu amaçla öğrencilere metafor kullanarak düşüncelerini dile getirmeleri istenmiştir. Öncelikle öğrencilere metafor tekniği hakkında bilgilendirme yapılmış ve araştırmacı tarafından hazırlanan katılım formu uygulanmıştır. Katılımcılara bir metafor üzerinde yoğunlaşarak, düşüncelerini aktarmaları için bir ders saati yaklaşık olarak (40 dakika) süre hakkı tanınmıştır. Öğrencilerin kendi el yazılarıyla kaleme aldıkları bu yazılar bu araştırmada birer “belge” ve “doküman” olarak temel veri kaynağıdır.

3.4 VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, araştırma sonucunda elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaya çalışmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için yapılan işlem ise, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirmek ve bunları okuyucuların anlayıp kavrayabileceği bir şekilde düzenleyip yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Öğrencilerin demokratik vatandaşya yönelik metaforlar ürettikleri dokümanların çözümü içerik analizi ile yapılmış. İçerik analizi ile elde edilen veriler tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır.

Katılımcılardan toplanan veriler (1) kodlama ve ayıklama aşaması, (2) kategori geliştirme aşaması, (3) geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması olarak üç aşama şeklinde analiz edilmiştir.

Kodlama ve Ayıklama Aşaması: öğrencilerin “demokratik vatandaş” kavramına ilişkin oluşturduğu metaforlar belirlenerek, bir metafor tablosu oluşturulmuştur. 450 öğrencinin katıldığı çalışmada, 23 öğrencinin oluşturduğu metafor, uygun olmadığı ve tam olarak anlaşılmadığı gerekçesiyle araştırma dışı bırakılmıştır. Örneğin bir katılımcı, demokratik vatandaş için bir metafor yazmak yerine, “halkın kendi kendini yönetmesidir, halkın seçtiği milletvekillerinin mecliste bizi yönetmesidir” şeklinde demokrasinin tanımını yapmıştır. Yine, bir öğrenci belli bir metafor kullandığı hâlde, söz konusu metafora ilişkin herhangi bir gerekçe(mantıksal dayanak) ifade etmemiştir. Geri kalan 427 öğrencinin “demokratik vatandaş” kavramı ile ilgili oluşturduğu metaforlar araştırmacı tarafından kategorize edilmiş ve metafor tablosuna eklenmiştir. Metafor tablosundaki metaforlar ve kategoriler alan uzmanına gösterilmiş, ortak kabul edilen metafor ve kategoriler üzerinde uzlaşıp ortak karar verilmiştir. Oluşturulan kategoriler ve metaforlar araştırmacılar tarafından yeniden düzenlenip yorumlanarak raporlanmıştır.

Kategori Geliştirme Aşaması: Bu aşamada, katılımcılar tarafından oluşturulan metaforlar, “demokratik vatandaş” kavramına ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından incelenmiştir. Kategorize edilmeden önce bu alanda daha önce yapılan araştırmalar da göz önünde bulundurulmuştur. Daha önce oluşturulan metafor tablosuna bağlı kalınarak “demokratik vatandaş” kavramına ilişkin 8 temel kategori oluşturulmuştur. Katılımcılar tarafından oluşturulan metaforların, hangi kategoriler altında yer alacağı her bir metaforun mantıksal dayanağına göre yer almıştır. Metaforlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için bazı metaforlara birden fazla anlam yüklediğinden, bu metaforlar, yüklenilen anlama bağlı kalınarak ilgili kategoriye eklenmiş ve doğrudan alıntılarla metaforlar ve kategoriler düzenlenmiştir. Ayrıca kategorilere ilişkin ortaya çıkan metaforların yüzde ve frekans hesaplamaları için SPSS 15,0 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Geçerlilik ve güvenilirlik sağlama aşaması: Araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması toplanan verilerin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi nitel bir araştırmada geçerliliğin ve güvenilirliğin önemli ölçütleri arasındadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla bu araştırmada iki temel işlem uygulanmıştır. Geçerliliği sağlamak için veri analiz sürecinde neler yapıldığı ayrıntılı bir biçimde ifade edilmiş, elde edilen tüm veriler, bulgularda, hem nicel hem de nitel

olarak bir arada verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan 8 kavramsal kategori altında verilen metaforların söz konusu kategoriyi temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla metaforlar 2 alan uzmanının görüşüne başvurularak karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) formülü ($\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}}$) kullanılarak hesaplanmıştır. Güvenirlilik hesaplaması sonucu araştırmada %94'tür. Uyum sağlamayan kodlar üzerinde tartışılarak ortak bir görüş oluşturulmaya çalışılmıştır. Yine Miles ve Huberman'a (1994) göre nitel araştırmalarda %90 ve üzeri araştırmacı ve uzman tarafından ortak görüş sağlanıyorsa, bu çalışma güvenilir kabul edilmektedir. Bu durumda, bu çalışmanın uzman görüşüne dayanıp ortak görüş sağlaması yönünden güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırma bulgularının iç-güvenirliliğini ve geçerliğini artırmak amacıyla öğrenci görüşlerinden sıkça alıntılara yer verilmiştir. Öğrenci alıntılarında sıralamalar yapılmıştır. Örneğin; (5EÖ,1) 5. Sınıf erkek öğrenci 1 numaralı sıralı öğrenciyi ifade etmektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sonuçlarına ilişkin elde edilen metaforlar ve metaforlardan oluşturulan kategoriler tablolarda verilerek yorumlanmıştır.

4.1. 5, 6, 7 VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK VATANDAŞ İLE İLGİLİ OLARAK OLUŞTURDUKLARI METAFORLARA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde 5, 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerin demokratik vatandaş ile ilgili olarak oluşturdukları metaforlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Tablo 4. 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş ile ilgili Metaforları

Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)
Adalet	10	Adalet çiçeği	3	Aydınlığını millete veren ışık	2	Ayrımcılık yapmayan vatandaş	1	Seçimlere katılan vatandaş	2
Ağaç	2	Aydınlık	2	Çalışkan Vatandaş	4	Deniz	1	Doğadaki özgür hayvan	1
Duvar	1	Dil	5	Dayanışma	2	Eşit kollu terazi	1	Evren	1
Gezegen	1	Güvercin	2	Gökkuşluğu	3	Hâkim	3	Işık	1
Kardeşlik	2	Kalem	2	Kapı	1	Karıncı	5	Kitap	1
Makine	1	Millet Egemenliği	1	Oy	5	Öğretmen	2	Özgürlük	1
Özgürlüğü açan anahtar	1	Saat	2	Sonsuzluk	1	Seçim Sandığı	1	Sorunsuz Ülke	1
Sulu Karpuz	4	Söz sahibi vatandaş	1	15 Temmuz	2	Tohum	1	TBMM	4
Türkiye	2	Türk Milletinin Geleceği	1	Ülkeye sahip çıkan vatandaş	2	Vatan Sevgisi	2	Yardımlaşma	1
Toplam									90

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırma grubunda yer alan 90 katılımcı tarafından 5. Sınıf düzeyinde demokratik vatandaşla ilişkin 44 farklı metafor üretilmiştir. En çok üretilen metafor (f=10) “adalet” metaforudur. Demokratik vatandaşla ilgili olarak

5'er öğrenci tarafından "dil" ve "oy" ve "karınca"; 4'er öğrenci tarafından "çalışkan vatandaş", "sulu karpuz", "TBMM" ve 3'er öğrenci tarafından da "adalet çiçeği", "gökkuşaağı" ve "hâkim" metaforları oluşturulmuştur. Demokratik vatandaş kavramına ilişkin metaforlardan 11 tanesi (ağaç, Türkiye, aydınlık, güvercin, kalem, saat, aydınlığını millete veren ışık, dayanışma, 15 Temmuz, ülkeye sahip çıkan vatandaş, öğretmen, vatan sevgisi) 2'şer 5. Sınıf öğrencisi tarafından üretilmiştir. Bu metaforlardan 20 tanesi (Yardımlaşma, Ayrımcılık yapmayan vatandaş, Özgürlüğü açan anahtar, Eşit kollu terazi, Deniz, Evren, Kitap, Doğadaki özgür hayvan, Makine, Duvar, Gezegen, Kapı, Millet egemenliği, Özgürlük, seçim sandığı, Sorunsuz Ülke, Söz sahibi vatandaş, Sonsuzluk, Türk milletinin geleceği, Tohum) ise yalnızca 1'er 5. Sınıf öğrencisi tarafından geliştirilmiştir. Geliştiren metafor incelendiğinde demokratik vatandaşın daha çok somut kavramlarla ilişkilendirildiği söylenebilir.

4.1.2. 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Tablo: 5 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş ile ilgili Metaforları

Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)
Atatürk	2	Avukat	3	Aydınlık	2	Aydınlığı millete veren ışık	2	Anayasa kurallarına uyan vatandaş	1
Adalet sarayı	1	Adil vatandaş	6	Ağaç	2	Ayrımcılık yapmayan vatandaş	2	Batmayan Vapur	3
Çalışkan Vatandaş	4	Deniz	1	Dil	6	Duvar	1	Evren	1
Güvercin	1	Güneş	2	Kalem	1	Karınca	3	Kelebek	1
Kitap	1	Kök	2	Karanlığı aydınlatan ışık	1	Kuşu	1	Oy	6
Öğrenci	1	Rol Model	1	Sorunsuz Ülke	1	Seçimlere katılan vatandaş	2	Sorumluluk sahibi vatandaş	1
Söz sahibi vatandaş	1	Sonsuzluk	1	Seçim	1	Seçim Sandığı	1	İyi İnsan	
Türk milletinin geleceği	2	15 Temmuz	3	Terazi	3	Ülkeye sahip çıkan vatandaş	2	Vatanını savunan	2
Vatan sevgisi	2	Yönetim	1	Yardımlaşma	5	Zincirleri kıran özgür vatandaş	3		
Toplam									90

Tablo 5’de görüldüğü gibi araştırma grubunda yer alan 90 katılımcı tarafından 6. Sınıf düzeyinde demokratik vatandaşa ilişkin 41 farklı metafor üretilmiştir. En çok üretilen metafor (f=6) ‘’dil’’ ‘’adil vatandaş’’ ve ‘’oy’’ metaforudur. Demokratik vatandaşla ilgili olarak 3’er öğrenci tarafından ‘’aydınlık’’, ‘’batmayan vapur’’, ‘’15 Temmuz’’ metaforları kullanılmıştır. Demokratik vatandaş kavramına ilişkin metaforlardan 11 tanesi (Atatürk, aydınlık, aydınlığını millete veren ışık, ayrımcılık yapmayan vatandaş, güneş, kök, seçimlere katılan vatandaş, Türk milletinin geleceği, ülkeye sahip çıkan vatandaş, vatanını savunan, vatan sevgisi) 2’şer 6. Sınıf öğrencisi tarafından üretilmiştir. Bu metaforlardan 19 tanesi (Anayasa kurallarına uyan vatandaş, iyi insan, rol model, kalem, adalet sarayı, duvar, seçim sandığı, sonsuzluk, deniz, kuğu, kelebek, güvercin, evren, millet egemenliği, sorunsuz ülke, karanlığı aydınlatan ışık, kitap, söz sahibi vatandaş, sorumluluk sahibi vatandaş) yalnızca 1, 6. Sınıf öğrencisi tarafından geliştirilmiştir. Geliştiren metaforların çoğu somut kavramlarla ilişkilendirilmiştir.

4.1.3 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Tablo: 6 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş İle İlgili Metaforları

Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)
Adil vatandaş	4	Ağaç	2	Aile	2	Al bayrak	2	Anayasa kurallarına uyan vatandaş	1
Anlayışlı vatandaş	3	Ayrımcılık yapmayan vatandaş	3	Adalet Çiçeği	3	Çalışkan vatandaş	1	Çiçek	1
Deniz	2	Dil	2	Dünya	2	Eşit kollu Terazî	4	Güneş	1
Güvercin	2	Hazine	1	Karanlığı aydınlatan ışık	1	Karınca	2	Kalem	1
Kanatsız melek	1	Kitap	1	Kuşu	1	İyi insan	1	Meclis	1
Melodi	1	Millet egemenliği	1	Oy	2	Öğretmen	1	Özgür kuş	4
Papatya	1	Rol model	1	Seçim sandığı	4	Seçimlere katılan vatandaş	2	Sandal	1
Seçim	2	Sorunsuz Ülke	2	Sonsuzluk	1	Söz sahibi vatandaş	1	Takım	1
Türk milletinin geleceği	3	15 Temmuz	6	Ülkeye sahip çıkan vatandaş	1	Vatan sevgisi	2	Vatanımı savunan vatandaş	5
Toplam									90

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırma grubunda yer alan 90 katılımcı tarafından 7. Sınıf düzeyinde demokratik vatandaşa ilişkin 46 farklı metafor üretilmiştir. En çok üretilen metafor (f=6) ‘‘15 Temmuz’’ metaforudur. Demokratik vatandaşla ilgili olarak 5’er öğrenci ‘‘vatanını savunan vatandaş’’ 4’er öğrenci tarafından ‘‘adil vatandaş’’, ‘‘eşit kollu terazi’’, ‘‘seçim sandığı’’ 3’er öğrenci tarafından ise ‘‘anlayışlı vatandaş’’, ‘‘ayrımcılık yapmayan vatandaş’’, ‘‘adalet çiçeği’’, ‘‘Türk milletinin geleceği’’ metaforları kullanılmıştır. Demokratik vatandaş kavramına ilişkin metaforlardan 12 tanesi (aile, al bayrak, deniz, dil, dünya, güvercin, karınca, oy, seçimlere katılan vatandaş, seçim, sorunsuz ülke, vatan sevgisi) 2’şer 7. Sınıf öğrencisi tarafından üretilmiştir. Bu metaforlardan 15 tanesi (Çalışkan vatandaş, anayasa kurallarına uyan vatandaş, kalem, kanatsız melek, takım, sonsuzluk, hazine, kuğu, melodi, millet egemenliği, karanlığı aydınlatan ışık, kitap, söz sahibi vatandaş, çiçek, papatya) yalnızca 1, 7. Sınıf öğrencisi tarafından geliştirilmiştir. Geliştiren metaforların çoğu soyut kavramlarla ilişkilendirilmiştir.

4.1.4. 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş ile ilgili Olarak Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Tablo:7 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş ile ilgili Metaforları

Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)	Metafor	(f)
Adalet çiçeği	2	Adil vatandaş	13	Ağaç	5	Atatürk	3	Aile	2
Aydınlatan mum	1	Batmayan vapur	2	Bir sürünün başı	1	Bulut	3	Çalışkan vatandaş	3
Çiçek	2	Deniz	1	Dil	3	Dünya	1	Düzenli bir ordu	1
Eski bir kitap	1	Eşit davranan vatandaş	5	Eşit Kollu Terazi	5	Güneş	1	Gökyüzü	3
Güvercin	2	Hazine	1	Helyum dolu balon	1	Karınca	4	Kanatsız melek	1
Kalem	3	Kayık	1	Kuş	1	Melodi	1	Oy	3
Okyanus	2	Oy sandığı	8	Orman	1	Öğretmen	1	Özgür bir kuş	3
Pusulula	1	Rol model	3	Sorumluluk sahibi vatandaş	5	Söz sahibi vatandaş	1	Sulu bir karpuz	3
Su değirmeni	2	Soy ağacı	1	Sorunsuz Ülke	2	TBMM	2	15 Temmuz	7
Ülkeye sahip çıkan vatandaş	4	Vatan için ölüme göğüs geren vatandaş	4	Vatanını savunan vatandaş	3	Yardımlaşan vatandaş	6		
								Toplam	138

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırma grubunda yer alan 138 katılımcı tarafından 8. Sınıf düzeyinde demokratik vatandaşa ilişkin 49 farklı metafor üretilmiştir. . En çok üretilen metafor (f=13) ‘‘Adil vatandaş’’ ve (f=7) ‘‘15 Temmuz’’ metaforudur. Demokratik vatandaşla ilgili olarak 5’er öğrenci ‘‘ağaç’’, ‘‘eşit kollu terazi’’, ‘‘sorumluluk sahibi vatandaş’’ 4’er öğrenci tarafından ‘‘ülkeye sahip çıkan vatandaş’’, ‘‘vatanı için ölüme göğüs geren vatandaş’’ 3’er öğrenci tarafından ise ‘‘Atatürk’’, ‘‘çalışkan vatandaş’’, ‘‘dil’’, ‘‘gökyüzü’’, ‘‘kalem’’, ‘‘oy’’, ‘‘özgür bir kuş’’, ‘‘rol model’’, ‘‘sulu bir karpuz’’, ‘‘vatanımı savunan vatandaş’’ metaforları kullanılmıştır. Demokratik vatandaş kavramına ilişkin metaforlardan 12 tanesi (adalet çiçeği, aile, batmayan vapur, çiçek, güvercin, okyanus, su değirmeni, sorunsuz ülke) 2’şer 8. Sınıf öğrencisi tarafından üretilmiştir Bu metaforlardan 18 tanesi (Kuğu, eski bir kitap, melodi, deniz, soy ağacı, aydınlatan mum, dünya, orman, düzenli bir ordu, öğretmen, bir sürünün başı, hazine, söz sahibi vatandaş, helyum dolu balon, pusula, kanatsız melek, güneş, kayık) yalnızca 1, 8. Sınıf öğrencisi tarafından geliştirilmiştir. Diğer metaforlar da 2 ile 13, 8. Sınıf öğrencisi tarafından oluşturulmuştur. Geliştiren metaforların çoğu somut kavramlarla ilişkilendirilmiştir.

4.2. 5, 6, 7 VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK VATANDAŞ KAVRAMINA İLİŞKİN SAHİP OLDUKLARI METAFOR KATEGORİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1. 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular

Tablo: 8: 5. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik vatandaş kavramına ilişkin sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metafor Adeti		%
ÖZGÜRLÜK	12	14	14,4
Özgürlüğü açan anahtar (1), Özgürlük (1), Doğadaki özgür hayvan (1) Güvercin (2), Sonsuzluk (1), Gezegen (1), deniz (1), Ağaç (2), Kitap (1) Kapı (1) Evren (1), Duvar (1)			
KATILIM	7	15	16,6
Seçim sandığı (1), Oy (5), TBMM (4), Söz sahibi vatandaş (1) Seçimlere katılan vatandaş (2), Türk milletinin geleceği (1) Millet egemenliği (1)			
EŞİTLİK	6	15	16,6
Sulu karpuz (6), Eşit kollu terazi (2), Öğretmen (2), Türkiye (2) Ayrımcılık yapmayan vatandaş (1), Aydınlık (2)			
BİRLİK-BERABERLİK	6	10	11,1
Gökkuşluğu (3), Su değirmeni (2), Kardeşlik (2), sorunsuz ülke (1), Tohum (1), Yardımlaşma (1)			
VATANSEVERLİK	4	5	5,5
Vatan sevgisi (2), 15 Temmuz (2) Ülkeye sahip çıkan vatandaş (1)			
ADALET	4	16	17,7
Hakim (3), Adalet (10), Adalet çiçeği (3)			
ÇALIŞKANLIK	3	10	11,1
Karınca (5) Çalışkan vatandaş (4), Makine (1)			
SORUMLULUK	2	5	5,5
Dil (5), Kalem (2)			
TOPLAM	44	90	100

Tablo 8'e göre 90 katılımcı tarafından ortaokul 5. sınıf düzeyinde 44 metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlar 8 kategori altında toplanmıştır. Buna göre 5. sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (12 metafor %13,3) metafor geliştirilirken en az metafor sorumluluk kategorisinde (5 metafor, %5,5) geliştirildiği tespit edilmiştir.

Demokratik vatandaşa ilişkin olarak "Özgürlük" kategorisinde 14 katılımcı tarafından 12 farklı metafor (Özgürlüğü açan anahtar, Özgürlük, Doğadaki özgür hayvan, güvercin, Sonsuzluk, Gezegen, Deniz, Ağaç, Kitap, Kapı, Evren, Duvar) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir.

(5KÖ2) *"Demokratik vatandaş; denize benzer. Çünkü deniz mavi ve sonsuzdur. Deniz denilince ilk akla gelen şey ise özgürlüktür. Demokratik vatandaş deniz gibi özgür ruhlu olmalı. Ancak gerektiğinde fırtına karşı koyabilmelidir. Başkasının hakkına zarar vermediğimiz sürece özgürdür. Denizde içinde yaşayan canlılara karşı onlara sonsuz bir özgürlük ve sonsuzluk sunar. Ancak gerektiğinde hepsini koruması altına alıp savaşmayı da bilir. Demokratik vatandaş denize benzer çünkü özgürdür. Özgürlüğü için yeri geldiğinde savaşmayı da en iyi demokratik vatandaş bilir."*

(5EÖ5) *"Demokratik vatandaş özgür bir kuşa benzer. Çünkü kuş özgürlük değil midir? Gökyüzünde kafesler veya tutsaklar yoktur. Tüm kuşlar uçar. Biz nasıl haklara sahipsek onlar da uçma hakkına sahiptir. Biz nasıl savaşlarda göç ediyorsak, onlar da soğuktan donmamak için sıcak ülkelere göç ederler. Bizim nasıl barınma ihtiyacımız var ise onların da var. Yani onlar da bizim gibi bir canlı ve aynı zamanda özgür canlılardır. Bu yüzden demokratik vatandaş kuşa benzer. Demokratik bir ülkede hiç kimsenin baskı altında kalmadan kendi düşüncelerini saygıyla karşılanacağına inanıp korkmadan ifade edebilmesi gerekir. İnsan özgür bir kuş gibi istediği zaman kanatlarını çırpıp isteği yere gidebilmesi. Eğer bir kuş bile bunu yapıyorsa demokratik bir ülkede vatandaşlarında bunu yapması mümkündür. Yani demokratik vatandaş özgür bir kuş gibi düşüncelerini özgürce ifade edebilmelidir."*

"Katılım" kategorisinde 15 katılımcı tarafından 7 farklı metafor (Seçim sandığı, Oy TBMM, Söz sahibi vatandaş, Seçimlere katılan vatandaş, Türk milletinin geleceği, Millet egemenliği) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir.

(5EÖ6) ‘‘Demokratik vatandaş; oya benzer. Çünkü demokratik vatandaş denilince aklıma hep oy kullanmak gelir. Buna kendimden örnek verecek olursam. Sınıfta okul temsilciliği için kısa süreli bir seçim yaptık. Öğretmenimiz küçük bir oy pusulası hazırlamamızı istedi. Sınıfta ben birkaç arkadaşım daha aday oldu. Demokratik bir seçim olması adına öğretmenimizin hazırladığı oy pusulalarına herkes okul temsilcisi olmasını istediği kişinin adını yazdı. Daha sonraki aşamada bu oyları öğretmenimiz topladı. Tarafsız olması adına sınıftan başak bir arkadaşımızda öğretmenimize oyları sayması konusunda yardımcı oldu. Sonuç olarak okul temsilcisi seçilmedim çok az farkla kaybettim. Ancak o gün o seçimde öğretmenimizin kendi kafasına göre seçmeyip bize seçme hakkı vermesi çok hoşuma gitmişti. İlerde 18 yaşına geldiğimde ben gerçek bir seçimde oy kullanacağım. Bu bana verilen bir haktır. Oy kullandığımız zaman demokratik vatandaş olmuş oluruz. Bu yüzden benim için oy kullanan vatandaş demokratik vatandaştır.’’

(5KÖ12)‘‘Demokratik vatandaş seçme ve seçilme hakkına benzer. Çünkü ülkemiz cumhuriyet ile yönetilmektedir. Demokrasinin en önemli göstergesi de oy kullanmamız. Yani seçme ve seçilme hakkına sahip olmamamızdır. Demokrasi seçme ve seçilme hakkı ile aslında bize gerçekten ülkede demokrasi olduğunu hissettirir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde vatandaşlar, belirli zamanlar için oy kullanarak kendi yöneticilerini seçerler. Seçme ve seçilme hakkı olmazsa demokrasiden söz edemeyiz. Çünkü ancak seçme hakkıyla yönetimde söz sahibi oluruz. Atatürk’e bu konuyla ilgili çok şey borçluyuz. Bir keresinde de annem eğer Atatürk olmasaydı şuan biz kadınlar oy kullanmıyor olurduk demişti. Atatürk sadece erkeklere değil kadınlara da seçme ve seçilme hakkı vermiştir. Bu yüzden kendimi ilerde bu hakkı kullanacağım için mutlu hissediyorum. Demokratik vatandaş seçme ve seçilme hakkını kullanan vatandaş demektir.’’

‘‘Eşitlik’’ kategorisinde 15 katılımcı tarafından 6 farklı metafor (Sulu karpuz, Eşit kollu terazi, Öğretmen, Türkiye, Ayrımcılık yapmayan vatandaş, Aydınlık) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir.

(5EÖ11) ‘‘Demokratik vatandaş ayrımcılık yapmayan vatandaşa benzer. Çünkü ayrımcılık yapan insan demokratik bir vatandaş değildir. Ayrımcılık ülke için kolaylık sağlamaz. Aksine sorunlar çıkarır. Demokratik vatandaş ise ülkesine haklarına sahip çıkar. Ancak bunu eşit ve ayrımcılık yapmadan yapar.’’

(5KÖ17) ‘‘Demokratik vatandaş sulu bir karpuzla benzer. Çünkü ülkemizi bir karpuz olarak düşünürsek o ülkenin vatandaşı olan bizler karpuzun içinde eşit bir biçimde var olmalıyız.

Karpuz dilimlenirken eşit parçalara bölünüp ancak kendi içinde bir bütün oluşturmaktadır. Örneğin eskiden kadınların oy kullanma hakkı yoktu. Demokrasi ile birlikte kadınlara da seçim hakkı verildi. Kadın erkek eşitliği sağlanmış oldu. Yani herkese eşit haklar verilmelidir. Demokratik vatandaş da eşitlik içinde haklarını kullanmalıdır.’’

“Birlik ve Beraberlik” kategorisinde 10 katılımcı tarafından 6 farklı metafor (Gökkuşluğu, Su değirmeni, Kardeşlik, sorunsuz ülke, Tohum, Yardımlaşma) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir

(5KÖ14) *“Demokratik vatandaş; yardımlaşmaya benzer. Çünkü demokratik olan bir insan kendi kararlarını verebilir. Haklarına sahip çıkar. Ülkesi bir sorunla karşılaştığında birlik ve beraberlik içinde yardımlaşır. Demokratik vatandaş yardımsever vatandıştır. Sadece kendi haklarını düşünmez.”*

(5KÖ17) *“Demokratik vatandaş su değirmenine benzer. Çünkü değirmenin dönmesi belli bir mekanizmaya bağlıdır. Tıpkı bir ülke gibi ülkenin daha iyi şekilde işleyip güçlenmesi içinde birlik ve beraberliğe ihtiyaç vardır.”*

“Vatanseverlik” kategorisinde 5 katılımcı tarafından 4 metafor (Vatan sevgisi, 15 Temmuz, Ülkeye sahip çıkan vatandaş) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir

(5EÖ21) *“Demokratik vatandaş vatansever vatandaşa benzer. Çünkü doğup büyüdüğümüz topraklara duyduğumuz sevgi ve bağlılık vatanseverliktir. İnsanın vatanını ve milletini sevmesi çok önemlidir. Çünkü ancak o zaman o ülkede milli birlik ve beraberlik huzur güven ve ortamı oluşur. Vatanseverlik duyguları sayesinde vatana karşı bir tehlike ortaya çıktığında bir olup karşı çıkarız. Vatanını sevmeyen vatansever olmayan vatandaşlarla bunu yapmak mümkün değildir. Bu topraklar üzerinde yaşayıp ta vatansever olmamak mümkün değildir.”*

(5EÖ35) *“Demokratik vatandaş 15 Temmuz’a benzer. Çünkü vatan sevgisi hiçbir şeyle ölçülmeyecek kadar değerlidir. Bize düşen bu sevgi ve bağlılıkla vatanımıza hak ettiği değeri verip her zaman, her durumda sahip çıkmak ve onu korumaktır. 15 Temmuz’la tüm dünyaya vatansever olduğumuzu gösterdik. Türk Milleti’nin demokrasiyle yaşama özgürlüğüne göz dikenlere genç yaşlı kadın, erkek demeden milyonlarca vatansever vatandaş karşı koydu. Türk Milleti’nin gücünü bütün dünyaya duyurduk. Bu yüzden bana göre demokratik*

vatandaş vatansaver vatandaştır. Demokrasi için savaşan vatanını seven vatandaş demokratik vatandaştır.”

“Adalet” kategorisinde 16 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (Hâkim, Adalet, Adalet çiçeği) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir

(5KÖ40) ‘*Demokratik vatandaş adil ve demokratik olmaya benzer. Çünkü Atatürk Türk milletine seçme ve seçilme hakkı vermiştir. İnsanlar bu haklarını kullanırken adil olmalıdırlar. Eğer biz adil olmazsak başlarının hakkını hiçe sayar ve görmezden geliriz. Buda toplumsal yasaları çiğnediğimizi gösterir. Demokratik insan ülkesine ve çevresine karşı duyarlı adil ve demokratik olan vatandaştır.”*

(5KÖ42) ‘*Demokratik vatandaş adalet çiçeğine benzer. Çünkü Adalet çiçeği insanlar arasında adaleti barışı sağlar. Eğer sizde bir adalet çiçeği iseniz kendinizle gurur duymalısınız. Çünkü dünyamızda adalet çiçeğinin nesli tehlikededir.”*

“Çalışkanlık” kategorisinde 10 katılımcı tarafından 3 farklı metafor (Karınca, Çalışkan vatandaş, Makine) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir.

(5KÖ33) ‘*Demokratik vatandaş çalışkan vatandaşa benzer. Çünkü demokratik vatandaş ülkesi ve geleceği için durmadan çalışır. Çalışmazsa eğer ülkesinin de geri kalacağını bilir. Ülkesini daha çok gelişip ilerlemesi tamamen çalışmaya bağlıdır. Demokratik vatandaş olmak için önce vatan için çalışmak gereklidir.”*

(5KÖ44) ‘*Demokratik vatandaş; karıncaya benzer. Çünkü birlik beraberlik içinde yaşayıp ülkesi için çalışmak demokratik vatandaş için önemlidir. Nasıl ki karıncalar kışın ölmek için çalışır. Demokratik vatandaşta ülkesi ve geleceği için karınca gibi çalışmalıdır. Karıncaya benzetmemin nedenlerinden biri de küçüklüğümde babamın anlattığı ağustos böceği ve karınca hikâyesine dayanmaktadır. Bu hikâye de karınca yıl boyu çalışır ve kışın rahat eder. Ancak ağustos böceği çok tembeldir çalışması gerektiği yerde sürekli tembellik edip yatar. Kış kapıya geldiğinde farkına varır. Kış geldiğinde aklına karınca gelir ve karıncadan yardım almaya gider. Karınca karşısında açlıktan ve soğuktan perişan olmuş ağustos böceğini görür. Bütün yaz saz çaldın şimdi de oyna diye cevap verir ve kapıyı üstüne kapatır. Yani kısaca biz de eğer ağustos böceği gibi tembel olursak gün gelir başka ülkelere muhtaç hale geliriz. Ancak karınca gibi çalışırsak kimseye muhtaç olmayız. Demokratik vatandaş da karınca gibi vatanının geleceği için çalışmalıdır.”*

“Sorumluluk” kategorisinde 4 katılımcı tarafından 2 metafor (Dil ve Kalem) geliştirilmiştir. Bu kategoride 5. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir.

(5KÖ76) *“Demokratik vatandaş dile benzer. Çünkü dilimiz nerde neyi savunacağını ne yapması gerektiğini bilir. Demokratik vatandaş sorumluluklarını bilen vatandaşdır. Demokratik vatandaş ülkesine karşı asla kötü bir şey yapmaz. Bu yüzden demokratik vatandaş dile benzetiyorum.”*

(5EÖ13) *“Demokratik vatandaş kaleme benzer. Çünkü kalem ancak biz yazarsak yazar. Yani; kalemin yazması için bir kuvvet uygulamak gerekir. Kaleminde yazmak gibi bir sorumluluğu görevi vardır. Demokratik vatandaş kaleme benzer çünkü demokratik vatandaşın da ülkesine karşı bir takım sorumlulukları vardır. Demokratik vatandaş bunları yapmazsa demokrasi olmaz.”*

4.2.2. 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular

Tablo. 9: 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

KATEGORİ	Metafor Adedi	(f)	%
ÖZGÜRLÜK Zincirleri kıran özgür vatandaş (4), Ağaç (2), Aydınlık (2), Atatürk(2), Karanlığı aydınlatan ışık (1), güvercin(1), Evren (1), Kuğu(1), Deniz(1) Sonsuzluk (1), Kelebek (1)	11	16	17,7
SORUMLULUK Sorumluluk sahibi vatandaş (7), Dil (6), Öğrenci (1)	3	13	14,4
ADALET Adil vatandaş(6), Avukat (3), Rol model (1), Adalet sarayı (1), Öğretmen(1)	5	12	13,3
KATILIM Oy (6), Seçim sandığı (1), Seçimlere katılan vatandaş (2), Seçim (2), Türk Milletinin geleceği (1), Yönetim (1)	6	12	13,3
EŞİTLİK Terazi (3),Ayrımcılık yapmayan vatandaş (2), Güneş(2), Kök (2), İyi insan (1)	5	10	11,1
BİRLİK VE BERABERLİK Yardımlaşma (5), Batmayan vapur(3), Sorunsuz ülke(1), Duvar (1)	4	10	11,1
ÇALIŞKANLIK Çalışkan vatandaş (4), Karınca (3), Saat (2), Kalem (1)	4	10	11,1
VATANSEVERLİK 7,7 15 Temmuz (3), Ülkeye sahip çıkan vatandaş (2), Vatan sevgisi (2)	3	7	7,7
TOPLAM 100	41	90	90

Tablo 9'a göre 90 katılımcı tarafından ortaokul 6. Sınıf düzeyinde 41 metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlar 8 kategori altında toplanmıştır. Buna göre 6. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (16 metafor %17,7) metafor geliştirilirken en az metafor vatanseverlik kategorisinde (7 metafor %7,7) metafor, tespit edilmiştir.

Demokratik vatandaşa ilişkin olarak "Özgürlük" kategorisinde 16 katılımcı tarafından 11 farklı metafor (Zincirleri kıran özgür vatandaşı, Ağaç, Aydınlık, Atatürk, Karanlığı aydınlatan ışık, güvercin, Evren, Kuğu, Deniz, Sonsuzluk, Kelebek) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnekler aşağıda verilmiştir.

(6KÖ34) "Demokratik vatandaşı; aydınlığa benzer. Çünkü özgürlük sonsuz ve sınırsız olarak görülebilir. Ancak bazı durumlarda özgürlükler sınırlanabilir. İnsanlar da özgürlüğün sınırlarını aşarsa demokrasiden söz edilemez. Yani demokratik vatandaşı özgür olduğu sürece aydınlık yarınlara ulaşabilir."

(6EÖ74) "Demokratik vatandaşı; zincirleri kıran özgür vatandaşa benzer. Çünkü özgürlük sonsuzdur. Zincirleri kırmak denince ilk akla gelen şey ise özgürlüktür. Demokratik vatandaşı gerektiğinde önüne çıkan engelleri aşabilmelidir. Önüne çıkan zincirleri kırıp özgürlüğe ulaşmalıdır. Bunu sadece bireysel olarak düşünmemeliyiz. Vatan ve millet olarak özgürlüğümüzü kısıtlayacak engeller karşımıza çıktığında bir bütün haline gelerek engellere karşı koymalıyız. Çünkü ancak özgür olduğumuz sürece demokratik kararlar alıp demokratik vatandaşı olabiliriz. Bu nedenle, demokratik vatandaşı zincirleri kıran özgür vatandaşa benzettim."

Sorumluluk kategorisinde 13 katılımcı tarafından 3 farklı (Sorumluluk sahibi vatandaşı, Dil, Öğrenci) metafor geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir

(6KÖ14) "Demokratik vatandaşı, sorumluluk sahibi vatandaşa benzer. Çünkü bir hakkı güzel yönde kullanırsa devletin kurallarına uyarak sorumluluklarını bilirse demokratik vatandaşıdır. Demokratik vatandaşı kurallara uyan güzel işler yapan insandır. Aslında bir vatandaşı böyle olmalı zaten ülkesi ve kendisi yararına sorumluluklarını yerine getirirse toplumdaki huzur yerini bulmuş olur."

(6KÖ65) "Demokratik vatandaşı öğrenciye benzer. Çünkü ben de bir öğrenci olarak haklarımı biliyorum. Bu hakların bana getirdiği birtakım sorumlulukların da farkındayım.

Örneğin; öğrenci olduğum için ödevlerimi yapmak öğretmenlerime karşı saygılı olmak çevremi korumak ve daha birçok sorumluluklarım var. Vatandaşlıkta öğrenciliğe benzer. Çünkü vatandaş olduğum için de nasıl ki birçok hakka sahipsem, aynı zamanda vatandaşlığım getirdiği birçok sorumluluklarım var. Örneğin vatandaş olduğum için devlet bana yaşama hakkı barınma hakkı eğitim hakkı düşünce ve hürriyet özgürlüğü, konut dokunulmazlığı gibi birçok hak verir. Benimde vatandaş olarak, devlete karşı birtakım sorumluluklarım var. Vergimi vermek askere gitmek vatanımı korumak gibi sorumluluklarım var. Demokratik vatandaş öğrenciye benzer. Çünkü demokratik vatandaş olarak vatanımıza karşı sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Bizi yönetenleri seçmek bunun için oy kullanmak demokratik vatandaş olarak bizim sorumluluğumuzdur. Bu yüzden demokratik vatandaşı öğrenciye benzetiyorum.”

Adalet kategorisinde 12 katılımcı tarafından 5 metafor (Adil vatandaş, Avukat, Rol model, Adalet sarayı, Öğretmen) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir

(6EÖ7) *“Demokratik vatandaş Adil vatandaşa benzer. Çünkü Adaletin olmadığı bir ülkede demokrasiden söz edemeyiz. Adalet yerine gelirse ancak gerekli düzen ve sistem oluşur. Demokratik vatandaş adaletin gücüne inanır. Adaletsizliklere göz yummaz. Demokratik vatandaş adaletli bir yaşam sürmek için çalışır ve haklarını bu yönde kullanır.”*

(6KÖ14) *“Demokratik vatandaş Avukata benzer. Çünkü demokratik vatandaş sorumluluk sahibi haklarını bilen, yasalara uyan bir kişi olur. Örneğin, avukat da yasaları bilen bir kişidir. Yasaları uygulayan ve adaletli biridir. Toplumda en önemli olan şeyi yani adaleti sağlar. Çok büyük bir göreve sahiptir. Demokratik vatandaş da kurallara uyan çevresine karşı duyarlı insanlardır. Yani demokratik vatandaş hâkime benzer çünkü adaletlidir.”*

Katılım kategorisinde 12 katılımcı tarafından 6 farklı metafor Oy, Seçim sandığı, Seçimlere katılan vatandaş, Seçim, Türk Milletinin geleceği, Yönetim) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir

(6KÖ80) *“Demokratik vatandaş; seçim sandığına benzer. Çünkü seçimler olduğu zaman haberlerde sürekli seçim sandığı görüyorum. Seçimlerde oy pusulaların atıldığı kutu olan seçim sandığı demokratik vatandaşa benzer. Ülkemiz demokrasi ile yönetilir. Demokrasi de halkın kendini yöneten kişileri oy kullanarak seçmesidir. Bu yüzden demokratik vatandaş seçim zamanı oy kullanan vatandaşdır. Demokrasinin işleyebilmesi devam etmesi için oy kullanmak gerekir. Eğer seçim zamanı evde oturup sadece izleyerek geçirirsek o zaman*

demokratik vatandaş olmayız. Demokratik vatandaş olmak için 18 yaşımıza geldiğimizde devletin bize vermiş olduğu hakkı kullanmak gerekir. Yoksa üzerimize düşen görevi yerine getirmemiş oluruz. Demokratik vatandaş olarak üzerimize düşenleri sorumluluklarımızı yapmalıyız. Unutmamalıyız ki seçme hakkı bize verilen bir lütuftur. Bu hakkımızı herkese karşı savunmalıyız. Bütün bunları düşündüğümde demokratik vatandaş demek bana göre seçim sandığı demektir. Eğer demokratik vatandaş olmak istiyorsak, seçim sandığına gidip oyumuzu kullanmalıyız.’’

Eşitlik kategorisinde 10 katılımcı tarafından 5 farklı metafor (Terazi, Ayrımcılık yapmayan vatandaş, Güneş, Kök, İyi insan) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir

(6EÖ71)’’ *Demokratik vatandaş teraziye benzer. Çünkü demokratik vatandaş olaylara objektif bakabilen insandır. Olaylara eşit yaklaşıp istenilene odaklanır. Taraf tutma gibi bir çaba içerisine girmez. Böylece doğruya en yakın sonucu elde edebilir. Her konuda, ülke sorunlarında seçimlerde eşit yaklaşımla bakar. Bu yüzden demokratik vatandaş eşit kollu teraziye benzer.’’*

(6KÖ84) ‘’*Demokratik vatandaş ayrımcılık yapmayan vatandaşa benzer. Demokratik vatandaşlar haklarını bilir ve gerektiğinde kullanırlar. Ancak haklarını kullanırken diğer vatandaşların da eşit haklara sahip olduklarını unutmazlar. Diğer vatandaşların da haklarına saygı gösterirler ve ayrımcılık yapmazlar. Bu nedenle bana göre demokratik vatandaş, ayrımcılık yapmayan vatandaşdır.’’*

Birlik ve Beraberlik kategorisinde 10 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (yardımlaşma, batmayan vapur, sorunsuz ülke, duvar) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir

(6EÖ61)’’ *Demokratik vatandaş batmayan vapura benzer. Çünkü vapurun içinde çalışan insanlar birlik ve beraberlik içinde karar alırlar. Hem kendi güvenliklerini hem de denizde bulunan diğer gemi ve vapurları düşünerek kararlar alırlar. Demokratik batmayan vapura benzer çünkü dünyayı bir deniz gibi düşünürsek bizde bu denizde yer alan bir vapuruz aldığımız kararlar herkesi etkileyeceğinden birlik ve beraberlik içinde almalıyız. Sadece kendini düşünen vatandaş demokratik vatandaş değildir.’’*

(6EÖ64) ‘’*Demokratik vatandaş yardımlaşmaya benzer. Çünkü insanın yalnız bir şekilde yaşaması mümkün değildir. Birlikte yaşamının gereği olarak yardımlaşma insanlar arasında dayanışmayı ve birlikte hareket etmeyi öğrenirler. Yardımlaşma sayesinde insanlar*

daha çabuk ve daha çok iş yaparlar. Yardımlaşma bir ülke için çok önemlidir. Bunu Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk Milleti'nin dayanışması ile düşman yurttan kovulmuş ve vatan tamamen kurtarılmıştır. O dönemde kimsenin elinde imkân olmadığı halde her konuda düşman kuvvetlerine karşı geri seviyede olmamıza rağmen Kurtuluş Savaşını kazanmışız. Bu da dayanışmanın gerektiği yer de vatani için birleşen ellerin önemini bize gösterir. Yardımlaşma vatandaşları birbirine yakınlaştırır. Demokratik vatandaş deyince hayalimde yardımlaşma görüntüsü geldi. Bu yüzden yardımlaşmaya benzettim.''

Çalışkanlık ifadesi olarak demokratik vatandaş kategorisinde 10 farklı katılımcı tarafından 4 metafor (Çalışkan vatandaş, Karınca, Saat, Kalem) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(6EÖ17) *''Demokratik vatandaş; çalışkan vatandaşa benzer. Toplum hayatının devamlılığı için çalışmak gereklidir. Çünkü sürekli üretip çalışırsak ancak o zaman gelişmiş ve ilerlemiş bir ülke oluruz. Çalışmazsak sürekli başka ülkelerden satın alırsak başka ülkelere bağımlı hale geliriz. Bu da gelişmemizi engeller. Daha iyi ve gelişmiş bir Türkiye olmak istiyorsak sürekli üretip çalışmalıyız. Örneğin haberlerde Türkiye'de dışarıdan hiç yardım almadan kendi elimizdekilerle yeni bir şeyler ürettiğimize dair haberler duyunca çok mutlu oluyorum. Çünkü bu kendi başımıza bir şeyler yapabildiğimizi kanıttır. Bunun gibi haberleri daha çok duymak ve dünya ya kanıtlamak için daha çok üretip çalışmalıyız. Benim için demokratik vatandaş üreten bağımsız ve çalışkan vatandaşdır.*''

(6KÖ12) *''Demokratik vatandaş karıncaya benzer. Çünkü karıncalar çalışkan hayvanlardır. Sürekli kış yiyeceklerini bulup depolamak için çalışırlar. Bu yüzden yarını düşünüp çalıştıkları için sorun yaşamazlar. Demokratik vatandaş karıncaya benzer Bir iş yapmadan oturan kimse bildiklerini unuttur, yeteneklerini kaybeder. Çalışan kişi hem işlevli olduğu için daha mutlu olur. Bilgi ve becerisini arttırdığı için daha yararlı işler yapabilir. Eğer vatanımız için durmadan çalışırsak karınca gibi vatanımız için daha yararlı işler yapabiliriz. Demokratik vatandaş ülkesi için çalışan verimli ve yararlı vatandaşdır.*''

Vatanseverlik kategorisinde 7 katılımcı tarafından 3 farklı metafor (15 Temmuz, Ülkeye sahip çıkan vatandaş, Vatan sevgisi) geliştirilmiştir. Bu kategoride 6. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(6KÖ14) ‘‘Demokratik vatandaş 15 Temmuz’a benzer. Çünkü Demokratik vatandaş ülkesi zor duruma düşünce ülkesini savunmasını da bilir. Devlet gücünü ulusun birlik ve beraberliğinden ve vatansever vatandaşlarda alır. Aynı milletin parçası olduğu inancını taşıyan vatandaşlar ülke ve millet çıkarları söz konusu olduğunda ortak hareket ederler. Her türlü tehlikeye karşı koyarlar. Tehlikelere karşı güç birliği oluştururlar. Ülke içerisinde sağlanana birlik ve beraberlik vatan için en önemli şeydir. Vatanseverliğini kaybetmemiş vatandaş demokratik vatandıdır. Örneğin; 15 Temmuzda vatandaşlarımız vatanını bayrağını yerde bırakmadılar. Vatanını savundular.’’

(6EÖ15) Demokratik vatandaş ülkesine sahip çıkan vatandışa benzer. Çünkü demokratik vatandaş ülkesini savunmasını ve sahip çıkmasını bilir ve bunun sorumluluğunu yaşar. Kendi vatanımıza sahip çıkmak Türk Milleti’nin gelişmesini ilerlemesini ve çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmak ancak ülkemize sahip çıktığımızda mümkün olur. Milli birlik ve beraberlik vatanın bölünmezliği açısından oldukça önemlidir. Örneğin; 15 Temmuzda demokrasi için savaştı ve ülkesine sahip çıktı. Ülkesine sahip çıkmayan savunmayan insanların demokratik vatandaş olması beklenemez. Demokratik vatandaş ülkesine sahip çıkan onun için ölüme göğüs geren vatandıdır.

4.2.3. 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular

Tablo:10 7. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

KATEGORİ	Metafor Adedi	(f)	%
ÖZGÜRLÜK	9	16	17,7
Özgür kuş(4), Al bayrak (2), Ağaç(2), Güvercin(2), Deniz(2), Çiçek (1), Kuğu(1) Karanlığı aydınlatan ışık (1), Papatya (1)			
VATANSEVERLİK	4	15	16,6
15 Temmuz (6), Ülkeye sahip çıkan vatandaş (4), Vatan sevgisi (3), vatanını savunan vatandaş (2)			
EŞİTLİK	6	13	14,4
Eşit kollu terazi (5), Ayrımcılık yapmayan vatandaş (3), Dünya (2), İyi insan (1) Güneş (1), Sandal (1)			
BİRLİK VE BERABERLİK	8	11	12,2
Yardımlaşan vatandaş (3), Aile (2), sorunsuz ülke (2), melodi (1), hazine (1), dünya (2), Takım (1), orman(2)			
ADALET	5	10	11,1
Adil vatandaş (4), adalet çiçeği (3), kanatsız melek(1), öğretmen(1), rol model (1)			
KATILIM			
Seçim sandığı (4), oy (2), Türk milletinin geleceği (1), Meclis (1),	6	10	11,1
Seçimlere katılan vatandaş (1), Söz sahibi vatandaş (1)			
SORUMLULUK	4	8	8,8
Sorumluluk sahibi vatandaş (3), dil (3), kalem (1), Anlayışlı vatandaş (1)			
ÇALIŞKANLIK	4	7	7,7
Çalışkan vatandaş (3), karınca (2), Saat (1), Kitap (1)			
TOPLAM	46	90	100

Tablo 10'a göre 90 katılımcı tarafından ortaokul 7. Sınıf düzeyinde 46 metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlar 8 kategori altında toplanmıştır. Buna göre 7. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (16 metafor %17,7) metafor

geliştirilirken en az metafor çalışkanlık kategorisinde (7 metafor %7,7) metafor, tespit edilmiştir.

Özgürlük kategorisinde 16 katılımcı tarafından 10 farklı metafor (özgür kuş, Al bayrak, Ağaç, Güvercin, Deniz, Çiçek, Kuğu, Karanlığı aydımlatan ışık, Papatya) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7EÖ3) *“Demokratik vatandaş; özgür bir kuşa benzer. Çünkü demokratik vatandaş gerektiğinde önüne çıkan zorluklara karşı çıkabilmeli ve özgür bir kuş gibi kanatlarını açıp uçabilmelidir. Özgür bir kuş özgürlüğünü kaybetmemek için elinden geleni yapar ve özgürlüğü için savaşır Bu yüzden demokratik vatandaş özgür bir kuşa benzetiyorum.”*

(7KÖ16) *“Demokratik vatandaş; al bayrağa benzer. Bayrağımız için birçok savaşlar verilmiştir. Eskiden atalarımız vatanımız ve özgürlüğümüz için savaşmışlardır. Bağımsızlığımızın ve özgürlüğümüzün temel simgesi bayrağımızdır. Bu nedenle bayrak denilince benim aklıma özgür bir ülke gelir. Demokratik vatandaşlar da tıpkı bayrağımız gibi özgürlüğü temsil etmelidir. Yani demokratik vatandaşların yeterince özgür olması gerekir.”*

Vatanseverlik kategorisinde 15 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (15 Temmuz, Ülkeye sahip çıkan vatandaş, Vatan sevgisi, vatanını savunan vatandaş) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7KÖ13) *“Demokratik vatandaş; ülkeye sahip çıkan vatandaş benzer. Çünkü demokratik vatandaş vatan söz konusu olunca gözünü bile kırpmadan ölüme gider. Bunu 15 Temmuz’da bize gösterdiler. Televizyonda izlediğim haberlerde tankların altına yatan vatandaşlar gördüm. Vatanı için bir an bile düşünmeden ölüme göğüs geren vatandaşlar ve bunun gibi birçok haber izledim. Bu haberler bana vatanın ne kadar önemli olduğunu uğrunda ölünebilinen kadar değerli olduğunu gösterdi. Zaten vatanı uğruna canını ortaya koyanlara şehit denilmektedir. Şehit çok yüksek bir mertebedir. Dinimizde en büyük makamlardan biridir. Şehitlerimiz sayesinde bugün bizler rahat bir şekilde hayatımızı devam ettirebiliyoruz. Onlara layık bir şekilde yaşamalıyız. Vatanseverlik duygularını yüreğimiz de samimi bir şekilde hissetmeliyiz. Bu vatan hepimizin vatanıdır. İleri de vatanımız tehlikeye düştüğü zaman bizler de bir an bile düşünmeden canımızı ortaya koyabilmeliyiz. Vatanseverliğin gereği budur. Bu yüzden demokratik vatandaş vatanı için her şeyi göze alabilen onu her şeyden üstün tutan vatansever vatandaşdır.”*

(7EÖ24) “Demokratik vatandaş 15 Temmuz’a benzer. Çünkü 15 Temmuz’da milletimiz bir darbe ile karşı karşıya geldi. Vatan hainleri demokrasimizi elimizden almak istediler. Demokratik vatandaşlar vatanına ve demokrasiye sahip çıktı. Bu nedenle 15 Temmuz denilince aklıma demokratik vatandaş gelmektedir.”

Eşitlik kategorisinde 13 katılımcı tarafından 6 farklı metafor (Eşit kollu terazi, Ayrımcılık yapmayan vatandaş, Dünya, İyi insan, Güneş, Sandal) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7EÖ14) “Demokratik vatandaş eşit kollu teraziye benzer. Demokratik olan vatandaş eşitliğe önem veren vatandaşdır. Eşitlik denilince de aklıma terazi simgesi geliyor. Bu nedenle demokratik vatandaş eşit kollu teraziye benzer.”

(7KÖ32) “Demokratik vatandaş Dünya’ya benzer çünkü Türkiye eşit bir ülkedir. Sadece kendi ülke vatandaşlarına değil kendi komşularına ve dünyaya da eşit bir tutum sergiler. Milli mücadeleyi ayakta tutan her vatandaşın Türkiye’nin eşit bir parçası olduğunu görürüz. Bu da Türkiye’yi daha dik ayakta tutar. Demokratik vatandaş Türkiye’ye benzer. Çünkü demokratik vatandaş eşit haklara sahip başkasının haklarına saygı duyan vatandaşdır.”

Birlik ve beraberlik kategorisinde 11 katılımcı tarafından 8 farklı metafor (Yardımlaşan vatandaş, Aile, Sorunsuz ülke, Melodi, Hazine, Dünya, Takım, Orman) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7EÖ4) “Demokratik vatandaş yardımlaşan vatandaşa benzer. Çünkü demokratik vatandaş demokratik olan bir vatandaş eşitlikçi özgür olmalı ancak bunlardan önce yardımsever bir vatandaş olmalıdır. Çünkü yardımsever olmayan bir vatandaş ne kadar özgür ve eşitlikçi olursa olsun tam anlamıyla demokratik bir vatandaş olamaz. Demokratik vatandaş yardımsever ve birlik beraberlik söz konusu olduğunda hiç tereddüt etmeden bir araya gelecek olana vatandaşdır.”

(7KÖ19) “Demokratik vatandaş aileye benzer. Çünkü Ailede her zaman demokratik olarak kararlar alınır. Örneğin benim babam ev ile ilgili bir karar aldığımda bizim fikrimizi de sorar. Benim yaşım küçük olmasına rağmen babam fikirlerime saygı gösterir. Aynı zamanda evde bir sorun çıktığında birlikte hareket ederiz. Bu nedenle aile olmayı birlik ve beraberliğe benzetiyorum.”

Adalet kategorisinde 10 katılımcı tarafından 5 metafor (Adil vatandaş, Adalet çiçeği, Kanatsız melek, Öğretmen, Rol model) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7EÖ13)'' *Demokratik vatandaş adil vatandaşa benzer. Çünkü demokratik vatandaş her konuda adil davranır. Her şeyin temeli adalete dayanıyor. Eğer bir ülke adil bir şekilde yönetilirse o ülke zaten mutlu bir ülke olur. Adaletli bir ülke de ancak adil vatandaşlar sayesinde var olabilir. Bu nedenle demokratik vatandaş adil vatandaşdır.*''

(7EÖ65) ''*Demokratik vatandaş adalet çiçeğine benzer. Çünkü demokratik vatandaş seçimlerde oy kullanmak gibi sorumluluklarını yerine getirir ancak bu sorumluluklar adaletli olması gerektiğini öğretmez. Demokratik vatandaşın kişiliğinde adaletli olması gerekir. Eğer öyle olmazsa sadece oy kullanıp seçimlere katılır ancak adaletli olmadığı için demokratik vatandaş olmaz. Ben adaleti bir çiçeğe benzetiyorum Bu çiçeğin adı ise adalet çiçeğidir.*''

Katılım kategorisinde 10 katılımcı tarafından 6 metafor (Seçim sandığı, oy, Türk milletinin geleceği, Meclis, Seçimlere katılan vatandaş, Söz sahibi vatandaş) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7EÖ4) ''*Demokratik vatandaş meclise benzer. Çünkü bizim seçtiğimiz kişiler bizleri mecliste temsil eder. Demokratik vatandaş deyince aklıma TBMM yani meclisimiz gelir. Halkın seçtiği insanlar, milletvekilleri burada halkı temsil ederek yönetir. TBMM milletin egemenliğinin göstergesidir. Meclis ile halk kendini yönetecek olanları kendi özgür düşüncesiyle, kimsenin baskısı olmadan seçer. Meclisin olması demek halkın düşüncelerine önem verildiğini gösterir. Diğer türlü tek kişi yönetimi olur. Burada ise demokrasiden söz edilemez. Demokrasi demek çeşitlilik ve özgürlük demektir. Eğer bu sağlanmazsa, istediğimiz kişileri özgürce seçip bizi yönetmeleri için meclise gönderemezsek bu gerçek demokrasi olmaz. Mesela; Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün yaptığı ilk öncelik verdiği şey meclisi kurmaktı. Çünkü meclis demek milletin söz hakkına sahip olması demektir. Meclis kurulmadan, cumhuriyet ilan edilmeden önce padişah tarafından yönetiliyorduk. Padişah ne isterse onu yapabiliyordu. Demokrasi ile yönetildiğimiz için çok şanslıyız. Yani kısaca demokratik vatandaş meclise benzer.*''

(7KÖ50) ''*Demokratik vatandaş oya benzer. Çünkü demokratik vatandaş seçim zamanı vatandaşlık görevi gereği oy kullanır. Demokratik vatandaş mecliste kendisini yönetmesini*

istediği kişileri oylarla belirler. Demokrasi deyince aklıma oy kullanmak geliyor. Demokratik vatandaş oy kullanan vatandaşdır.”

Sorumluluk kategorisinde 8 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (Sorumluluk sahibi vatandaş, dil, kalem, Anlayışlı vatandaş) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7KÖ17) *“Demokratik vatandaş sorumluluk sahibi vatandaşa benzer. Çünkü demokratik vatandaş sorumluluk sahibi vatandaşdır. Hak ve sorumluluklarını bilen ve başa insanların haklarına saygı duyan vatandaşa demokratik vatandaş denir. Demokratik vatandaş, oyunu kullanan askere giden vergi veren yani devlete karşı olan bütün sorumluluk ve görevlerini yerine getiren vatandaşdır.”*

(7EÖ35) *“Demokratik vatandaş dile benzer. Çünkü dilimiz bizim sorumluluğumuz altında olan bir organımızdır. Biz söylediklerimizden sorumluyuzdur. Yapmak istediklerimizi dilimizle ifade ederiz. Ancak bazen dilimizden kötü şeyler çıkabilir. Bunu kontrol etmek bizim sorumluluğumuzdadır. Demokratik vatandaş ta iyi şeyler de yapabilir kötü şeyler de bunları yapmak demokratik vatandaşın sorumluluğundadır. Ancak demokratik olan bir vatandaş sorumluluk sahibi olursa demokrasi mümkün olur.”*

Çalışkanlık kategorisinde 7 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (Çalışkan vatandaş, Karınca, Saat, Kitap) geliştirilmiştir. Bu kategoride 7. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(7EÖ27) *“Demokratik vatandaş çalışkan vatandaşa benzer. Çünkü demokratik vatandaş sürekli devletin iyi yerlere gelmesi için çalışır. Demokratik vatandaş vatanına ve milletine hayırlı bir vatandaş olmak için okuyup iyi bir meslek sahibi olur. Milletinin daha iyi yerlere gelmesi için sürekli çalışır.”*

(7KÖ23) *“Demokratik vatandaş saate benzer. Çünkü saat görevi gereği zamanı bize aktarır. Hiç durmadan çalışır. Demokratik vatandaş da sürekli çalışır ve yararlı işler yapar. Bu nedenle, demokratik vatandaş saate benzetiyorum.”*

4.2.4. 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorilerine İlişkin Bulgular

Tablo: 11: 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Vatandaş Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

KATEGORİ	Metafor adedi	(f)	%
ÖZGÜRLÜK Ağaç (5), özgür kuş(3), Atatürk(3), gökyüzü(3), bulut(3), güvercin(2) okyanus (2), helyum dolu balon(1), kuğu(1), deniz(1)	10	26	18,8
ADALET Adil vatandaş(13), rol model(3), adalet çiçeği(2), kanatsız melek(1), öğretmen(1), Soyağacı(1)	6	21	15,2
BİRLİK VE BERABERLİK Yardımlaşan vatandaş (6), batmayan vapur(2), su değirmeni (2), aile(2), Sorusuz ülke(2), melodi (1), hazine (1), dünya (1), düzenli ordu (1), orman(2)	10	20	14,4
VATANSEVERLİK 15 Temmuz (7), vatani için ölüme göğüs geren vatandaş (4) Ülkeye sahip çıkan vatandaş (4), vatanını savunan vatandaş (3)	4	18	13,04
EŞİTLİK Eşit kollu terazi(5), eşit davranan vatandaş (5), sulu karpuz (3), güneş (1), kayık (1)	5	15	10,08
KATILIM Oy sandığı (6), oy (3), TBMM(2), söz sahibi vatandaş (1), aydınlatan mum (1) bir sürünün başı(1), pusula (1)	7	15	10,08
ÇALIŞKANLI Çalışkan vatandaş (5), karınca (4), çiçek (2), eski kitap (1)	4	12	8,6
SORUMLULUK Sorumluluk sahibi vatandaş (5), dil (3), kalem (3)	3	11	7,9
TOPLAM	49	138	100

Tablo 11'e göre 138 katılımcı tarafından ortaokul 8. Sınıf düzeyinde 49 metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlar 8 kategori altında toplanmıştır. Buna göre 8. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde (26 metafor %18,8) metafor geliştirilirken en az metafor çalışkanlık kategorisinde (11 metafor %7,9) metafor, tespit edilmiştir.

Özgürlük kategorisinde 26 katılımcı tarafından 10 farklı metafor (Ağaç, Özgür kuş, Atatürk, Gökyüzü, Bulut, Güvercin, Okyanus, Helyum dolu balon, Kuğu, Deniz) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(KÖ, 15)'' *Demokratik vatandaş ağaca benzer. Çünkü ağaç dalları ve gövdesiyle gökyüzüne kadar ulaşabilir. Ağaç doğada istediği yerde kök salıp dallarıyla gökte bütünüleşir. Demokratik vatandaş ta ülkede bulunan diğer vatandaşlar ile bir bütündür. Özgürce haklarını kullanıp demokratik bir ortamda yaşarlar.*''

(EÖ,15) ''*Demokratik vatandaş Atatürk'e benzer. Çünkü Atatürk, cumhuriyeti ilan etmiştir. Önceden padişahlık sistemi ile yönetilmekteydik. Atatürk sayesinde demokrasi ile yönetilmeye başlandı. Aynı zamanda Atatürk döneminde Kurtuluş Savaşı sayesinde düşmanı topraklarımızdan attık. Eğer bugün demokrasiden söz edebiliyorsak bu Atatürk sayesinde oldu. Bu yüzden demokratik vatandaş denilince aklıma Atatürk geliyor.*''

Adalet kategorisinde 21 katılımcı tarafından 6 farklı metafor (adil vatandaş, rol model, adalet çiçeği, kanatsız melek, öğretmen, soyağacı) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8KÖ15) ''*Demokratik vatandaş adil vatandaşa denir. Çünkü demokratik vatandaş adaleti benimseyen vatanıdır. Bir sorunla karşı karşıya kaldığında bu sorunu adaletli bir biçimde çözer. Olaylara sadece kendi bakış açısıyla değil diğer insanları düşünerek bakar. Demokratik vatandaş bencil olmayan adil davranabilen vatanıdır.*''

(8EÖ52) ''*Demokratik vatandaş rol modele benzer. Çünkü günlük hayatta rol model aldığımız birtakım inanlar vardır. Bu insanlar her zaman çevremizde olurlar. Bu insanlar genelde, adaletli, sorumluluk sahibi ve eşitliğe önem veren insanlardır. Ama en çok adaletli davranmaları yönünden rol model olurlar. Demokratik vatandaşlarda bizim için rol model olmalıdırlar.*''

Birlik ve beraberlik kategorisinde 20 katılımcı tarafından 10 farklı metafor (Yardımlaşan vatandaş, batmayan vapur, su değirmeni, aile, sorunsuz ülke, melodi, hazine, dünya, düzenli ordu, orman) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8K45) “*Demokratik vatandaş melodiye benzer. Çünkü bir melodinin olması için notaların bir arada olması gerekir. Notalar bir araya gelmeden kulağa hoş gelen bir melodi oluşmaz. Demokratik vatandaşlar da birlik ve beraberlik içinde olursa bir uyum oluştururlar. Karşılarına çıkan her zorluğa karşı koyarlar.*”

(8EÖ37)“*Demokratik vatandaş ormana benzer. Çünkü ormanda bütün ağaçlar ve hayvanlar birlik ve beraberlik içerisinde yaşarlar. Ormanın içinde kendine göre bir düzen vardır. Bu düzende içinde yaşayan canlıların birlik ve beraberlik halinde olmaları büyük önem taşımaktadır. Demokratik vatandaş ormanın içerisinde yaşayan canlılara benzer. Eğer birlik ve beraberlik içerisinde olurlarsa daha düzenli ve mutlu bir hayat yaşarlar. Demokrasinin devamlılığı için birlik ve beraber içerisinde hareket etmek çok önemlidir*”.

Vatanseverlik kategorisinde 18 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (15 Temmuz, ülkeye sahip çıkan vatandaş, Vatanı için ölüme göğüs geren vatandaş, Vatanını savunan vatandaş) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8EÖ14) “*Demokratik vatandaş 15 Temmuz’a benzer. Çünkü 15 Temmuz’da demokratik vatandaşlar sayesinde darbeden kurtulduk. Demokrasiye nasıl düşkün olduğumuz ve demokrasiden vazgeçmek istemediğimizi 15 Temmuz’da bütün dünya’ya gösterdik. Demokratik vatandaşlar olmasaydı belki şu an başka bir şekilde yaşıyor olurduk. Bu yüzden bu milletin demokratik olan vatandaşlara ihtiyacı vardır. Demokratik vatandaşı 15 Temmuz’a benzetiyorum.*”

(8KÖ19) “*Demokratik vatandaş vatanını savunan vatandaşa denir. Çünkü demokratik vatandaş gerektiğinde vatanını savunması gerektiğini bilir. Demokratik vatandaş vatanının ve milletin geleceği için gerekirse ölüme göğüs gerer. Demokratik vatandaş olmak bunları gerektirir.*”

Eşitlik kategorisinde 15 katılımcı tarafından 5 farklı metafor (Eşit kollu terazi, Eşit davranan vatandaş, Sulu karpuz, Güneş, Kayık) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8EÖ42) “Demokratik vatandaş eşit kollu teraziye benzer. Çünkü terazi eşitliği simgeler. Bunu bir örnekle açıklayabilirim. Yemekhanede yemek dağıtılırken bazı öğrencilere çok bazı öğrencilere az yemek verilirse öğrenciler arasında tartışmalar çıkar. Ancak herkese eşit bir şekilde dağıtılsa sorunsuz bir şekilde herkes yemeğini yer. Demokratik vatandaş ta eşit davranırsa sorunsuz bir şekilde yaşamına devam eder. Hayatımızın her alanında eşit davranmamız gerekir.”

(8KÖ24)“ Demokratik vatandaş eşit davranan vatandaşa denir. Çünkü demokratik vatandaş eşitlik içinde yaşar. Eşitliğe hayatının her alanında önem verir. Yaşamının bir parçası haline getirir. Demokratik vatandaş eşit davranan vatandaşa denir.”

Katılım kategorisinde 15 katılımcı tarafından 7 farklı metafor (Oy sandığı, Oy, TBMM, söz sahibi vatandaş, Aydınlatan mum, Bir sürünün başı, Pusula) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8EÖ22) “Demokratik vatandaş oy sandığına benzer. Çünkü demokratik vatandaş seçme ve seçilme hakkını kullanarak 18 yaşına geldiğinde oy kullanır. Demokratik vatandaş eğer oy kullanmazsa oy kullanmanın önemini kavrayamazsa o ülkede gerçek bir demokrasi olmaz. Demokrasinin temel önemi oy kullanmaktır.”

(8KÖ19)“ Demokratik vatandaş TBMM’ye benzer. Çünkü seçimlerde oy kullanarak bizi yönetmesini istediğimiz kişileri yani milletvekillerini seçeriz. Bizim seçtiğimiz milletvekilleri ise TBMM’de bizim adımıza kararlar alır. TBMM televizyonda sık sık karşımıza çıkıyor. Bizim adımıza kararlar alırken yine mecliste oy kullanılıyor. Bu yüzden demokratik vatandaş denilince aklıma televizyondan izlediğim TBMM görüntüsü geliyor.”

Çalışkanlık kategorisinde 12 katılımcı tarafından 4 farklı metafor (çalışkan vatandaş, karınca, çiçek, eski kitap) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8KÖ16) “Demokratik vatandaş çiçeğe benzer. Çünkü bir çiçek yetiştirmek istediğimizde önce toprağa ekeriz. Daha sonra can suyunu veririz. Düzenli olarak sulayıp gübreleriz. Yani çiçeğin yetişmesi için çabalayıp emek gösteririz. Demokratik vatandaş ta çiçeğe benzer. Çünkü demokratik vatandaş ta ülkesinin gelişmesi için çaba ve emek harcar. Bu nedenle çiçeğe benzetiyorum.”

(8EÖ89) “Demokratik vatandaş karıncaya benzer. Çünkü karıncalar çalışkan hayvan olmasıyla bilinirler. Demokratik vatandaşlar da karıncalar gibi çalışıp sürekli çabalarlar. Bu nedenle demokratik vatandaş çalışkan olan karıncalara benzer.”

Sorumluluk kategorisinde 11 katılımcı tarafından 3 farklı metafor (Sorumluluk sahibi vatandaş, Dil, Kalem) geliştirilmiştir. Bu kategoride 8. Sınıf öğrencilerinin açıklamalarına örnek aşağıda verilmiştir.

(8KÖ91) “Demokratik vatandaş sorumluluk sahibi vatandaşa benzer. Çünkü hayatta her zaman yerine getirmemiz beklenen görevler vardır. Bu görevler çocukluğumuzdan itibaren başlar. Örneğin evde annemize yardım etmek, sofrayı toplamak ya da ev ödevlerimizi yapmamız gibi görevlerimiz vardır. Bu görevler yaşımız büyüdükçe değişik şekilde karşımıza çıkar. Büyüyünce sadece ailemize karşı değil, devlete karşı da birçok sorumluluğumuz olur. Bunları yerine getirdiğimiz sürece demokratik vatandaş oluruz. Demokratik vatandaş demek sorumluluk sahibi vatandaş demektir.”

(8EÖ94) “Demokratik vatandaş dile benzer. Çünkü söylemek istediklerimizi kendimizi anlatmayı dilimizle yaparız. Dilimizin de kendine göre sorumlu olduğu birtakım şeyler vardır. Bunlara uyduğu sürece güzel bir hayat sağlarız. Mesela her aklımıza geleni söyleyemeyiz. Sorumluluk sadece bireysel olarak yapmamız gereken görevler değildir. İçinde bulunan toplumu da düşünülmesi gerekir. Sorumluluk sahibi olarak demokratik vatandaş olmak için çabalamalıyız.”

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Demokratik vatandaş kavramına ilişkin ortaokul öğrencilerinin geliştirdiği metaforlar incelendiğinde, toplam 427 anlamlı metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlar 8 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Söz konusu kategoriler; özgürlük, eşitlik, adalet, katılım, vatanseverlik, birlik ve beraberlik, sorumluluk, çalışkanlık şeklindedir. Üretilen metaforların özgürlük ve eşitlik kategorilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. En az oluşturulan metafor kategorisi ise “çalışkanlık” kategorisidir. Öğrencilerin görüşleri analiz edildiğinde demokratik vatandaş kavramını doğru algıladıkları ancak hayata uygulama konusunda yeterli olmadıkları gözlemlenmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Kuş, Çetin, (2014) yaptığı çalışmada öğrencilerin büyük bir bölümünün uluslararası konuları öğretmenleri ile hiç tartışmadığını veya nadiren tartıştığını, uluslararası konuları aile bireyleri ile hiç tartışmadığını ifade etmiştir. Ulusal ve uluslararası konu ya da problemleri tartışmak çocukları düşünmeye yöneltmede, anlaşılması güç konuları açıklamada, konuya farklı bakış açıları getirmede ve demokratik davranışlar kazandırmada oldukça önemlidir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının uyduğu görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramıyla ilgili oluşturdukları metaforların sınıf düzeyine göre bakış açılarında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. 8. ve 7. sınıf ortaokul öğrencilerinin ürettikleri metaforlar daha çok çeşitlilik göstermektedir. 8. sınıflar 49 metafor üretirken 7. sınıflar 46 adet metafor üretmişlerdir. 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ise daha az çeşitlilik göstermektedir. 5. sınıflar 43 metafor ve 6. sınıflar ise 41 adet metafor üretmiştir. Sınıf düzeyi yükseldikçe oluşturulan metaforların daha soyut yapıya

büründüğü söylenebilir. Gürbüz (2006) sınıf düzeyi arttıkça demokrasinin unsurlarına ilişkin tutumlarının daha yüksek olduğu, demokrasiyi daha doğru anladıkları tespit edilmiştir. Karatekin ve arkadaşları (2010) yaptıkları çalışmada sınıf seviyesi yükseldikçe demokrasi algısının yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır.

En çok kullanılan metaforların “kuş”, gökyüzü” ve “terazi” metaforu olduğu ortaya çıkmıştır. Kuş ve gökyüzü metaforu özgürlüğü temsil etmiştir. “Terazi” metaforu genel olarak adaleti temsil etmiştir. En genel anlamda insanların eşit olduğu ve temel hak ve özgürlüklerin korunduğu bir yönetim sistemi olarak tanımlanan demokrasi, geçmişten günümüze genelde özgürlükle bir arada kullanılmıştır (Çeçen, 1995: 59). Bu ifadelerden adalet ve özgürlüğün demokrasinin vazgeçilmez parçaları olarak anlaşıldığı ortaya çıkmıştır. Bunu bütünleyen unsurları ise sorumluluk, çalışkanlık, birlik beraberlik ve vatanseverliktir. Araştırma verileri incelendiğinde 90 5. Sınıf öğrencisi toplamda 44 adet metafor üretmiştir. Metaforlar incelendiğinde “adil olma”, “sulu karpuz” ve “dil” metaforunu en çok kullandıkları görülmüştür. 5. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde metafor geliştirilirken en az metafor sorumluluk kategorisinde geliştirilmiştir. 6. Sınıf öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar incelendiğinde 90 6. Sınıf öğrencisi toplamda 41 adet metafor üretmiştir. Metaforlar incelendiğinde oy, yardımlaşma metaforunu en çok kullandıkları görülmüştür. 6. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde metafor geliştirilirken en az metafor vatanseverlik kategorisinde geliştirilmiştir. 7. Sınıf öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar incelendiğinde 90 7. Sınıf öğrencisi toplamda 46 adet metafor üretmiştir. Metaforlar incelendiğinde “vatanımı savunan vatandaş”, “eşit kollu terazi”, “adalet çiçeği” metaforunu en çok kullandıkları görülmüştür. 7. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde metafor geliştirilirken en az metafor çalışkanlık kategorisinde geliştirilmiştir. 8. Sınıf öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar incelendiğinde 138 8. Sınıf öğrencisi toplamda 49 adet metafor üretmiştir. Metaforlar incelendiğinde “adil vatandaş”, “15 Temmuz”, “eşit kollu terazi” metaforunu en çok kullandıkları görülmüştür. 8. Sınıf öğrencileri tarafından en çok özgürlük kategorisinde metafor geliştirilirken en az metafor çalışkanlık kategorisinde metafor, geliştirilmiştir.

Genel olarak öğrencilerin demokratik vatandaş kavramını vazgeçilmez bir unsur olarak algıladıkları görülmüştür. 8. ve 7. sınıf ortaokul öğrencilerinin en çok metafor oluşturduğu kategoriler, özgürlük eşitlik ve vatanseverlik kategorileridir. Bu durum 5. ve 6. sınıflarda farklılık göstermektedir. 5. ve 6. sınıf ortaokul öğrencileri ise daha çok, adalet, katılım, birlik ve beraberlik ve sorumluluk kategorilerinde metafor üretmişlerdir.

Araştırma bulguları incelendiğinde öğrenciler demokratik vatandaş kavramını seçim ve karar verme katılım gibi demokrasinin ayırt edici özelliklerine de yer vermişlerdir. Karar verme katılım ve seçim demokrasinin en önemli ayırt edici unsurlarıdır. Öğrenciler katılım kategorisinde demokrasinin ayırt edici özelliklerinden olan, ‘‘seçim sandığı’’, ‘‘oy’’, ‘‘meclis’’, ‘‘seçme ve seçilme hakkı’’ metaforlarını kullanmışlardır. Öğrencilerin genel olarak demokratik vatandaş ve bütünleyen unsurlarını doğru şekilde anlayıp ifade ettikleri görülmüştür. Yapılan çalışmanın 15 Temmuz’dan sonra gerçekleşmesi sebebiyle vatanseverlik kategorisinde oluşturulan metaforların sayısının çok olduğu gözlemlenmiştir. Vatanseverlik kategorisinde en çok oluşturulan metafor 15 Temmuz’dur. Özellikle 5. sınıftan 8. sınıfa doğru yaş ve sınıf düzeyi yükseldikçe oluşturulan metafor sayısında artış olduğu gözlemlenmiştir. Vatanseverlik toplumları, kültürleri ve kültür çevrelerini bir araya getiren; koruyup geliştiren etkiye sahip; toplumsal yanı yüksek olan bir kavramdır (Ergen, 2006: 150). Vatanseverlik değeri eğitimde kazandırılması gereken amaçlardan biridir. Demokratik olarak eğitilen bireyler daha vatansever olarak hayatlarına devam edeceklerdir. Vatanseverliğin aynı zamanda birleştirici ve insanları bir araya getirici özelliği vardır. Demokratik yönden eğitilen ve demokrasiyi yaşam biçimi haline getiren vatandaşlar aynı zamanda devlet ile aralarında daha sıkı ilişki kurarlar. Daha vatansever vatandaşlar olurlar. Vatansever vatandaş yetiştirme de eğitimin özellikle öğretmenlerin rolü büyüktür. Bakioğlu ve Kurt (2009), ‘‘Öğretmenlerin Demokrasi Vatandaşlık ve Vatanseverlik Algılarının Nitel olarak İncelenmesi’’ adlı makalelerinde araştırmaya katılan öğretmenler daha çok pasif vatansever oldukları sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin aktif vatanseverlikten uzak bir anlayışa sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bölümü, vatanseverlik eğitiminin tek bir dersin konusu olamayacağını belirtmişlerdir. Eğitimin en önemli görevlerinden biri de vatanına bağlı vatanını seven demokratik

vatandaşlar yetiştirmektir. Öğretmenler öğrenciler tarafından rol model olarak alınır. Öğretmen sınıf içerisinde ne kadar çok demokratik davranışlar gösterirse öğrenciler de bunu günlük hayatında davranış haline getirir. Demokratik ve vatansever vatandaş olmayı hayatının bir parçası haline getirir. Böylece eğitim sistemi de en önemli görevlerinden birini yerine getirmiş olur.

Birlik ve beraberlik kategorisinde en çok oluşturulan metaforlar ‘‘yardımlaşma’’ ve ‘‘su değirmeni’’ metaforlarıdır. Eğitimin temel amacı ülkesine bağlılık duygusu ile bağlı bireyler yetiştirmek, insanlarda milli birlik ve beraberlik duygununu geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece geleceğin güvencesi olan öğrenciler bağlılık duygusuyla ülkesine ve milletine daha çok sahip çıkacaktır. Birlik ve beraberlik duygusu gelişmezse ülke içinde barış değil çatışma ortamı meydana gelir. Ülkesine bağlılık duygusu olmayanlar, birlik ve beraberlik duygusu geliştirip bir arada yaşayamaz (Ulusoy, 2016). Birlikte yaşamın bir sonucu olarak dayanışma, insanlar arasında yardımlaşmayı ve birliktelik duygusunu geliştirir. Birlik ve beraberlik insanları bir arada tutan en önemli öğedir. İnsan doğası gereği yalnız yaşayamaz diğer insanlarla yaşama gereği duyan varlıklardır. İnsanlar bir araya gelerek toplumları oluşturur. Bu insanların bir araya gelip daha güçlü olmaları ise birlik ve beraberliğe bağlıdır. Birlik ve beraberlik içinde yaşayanlar zorluklara karşı hep birlikte hareket ederler. Bu beraberlik yanında yardımlaşmayı getirir. Yardımlaşma değerinin yüksek olduğu toplumlarda barış ve güven ortamı daha çok oluşur.

Sorumluluk ve çalışkanlık kategorilerinde en çok üretilen metaforlar ‘‘sorumluluk sahibi vatandaş’’ ‘‘dil’’ ve ‘‘karınca’’metaforu kullanılmıştır. Sorumluluk sahibi olmak başarıya ulaşmada en büyük rolü oynar. Emek verilerek yapılan işler her zaman daha değerli olur. Eğitimin temel amaçlarından biri de hak ve sorumluluklarının bilincinde olan ve saygı değeri gelişen vatandaşlar yetiştirmektir. Daha küçük yaşlardan itibaren insanların topluma ve ailesine karşı birtakım sorumlulukları vardır. Sorumluluklar daha çocuk yaştan başlar. Toplum ve milletini daha ileri seviyelere götürmek için çalışkan ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmek gerekir.

Bu bulgular doğrultusunda durumu kısaca özetlemek gerekirse öğrencilerin bilgi olarak demokratik vatandaş kavramı ve onu bütünleyen unsurlar ile ilgili bilgili oldukları ancak bunu yaşama geçirmekte ve davranışa dönüştürmekte gerekli

demokratik olan bir okul ortamı bulamadıkları için sadece bilgi olarak kaldığı gözlemlenmiştir. Öncelikle öğrencilere demokratik tutum ve davranış kazandırmak gerekir. Bu da ancak demokratik ilkeleri anlamış, bu ilkeleri yaşama aktaran, gerekli özellikleri taşıyan yönetici ve öğretmenlerle mümkün olabilir (Gömleksiz ve Vural, 2006). Burada öğretmenlere çok görev düşmektedir. Öğrencilerin demokrasinin parçaları olan milli egemenlik, çoğunluk ilkelerine daha az değindikleri sonucuna ulaşılmıştır. ‘‘Demokratik vatandaş’’ kavramına ilişkin üretilen metaforlar dikkate alındığında ortaokul öğrencilerinin olumlu bir algıya sahip oldukları bulunmuştur. Demokratik vatandaşın toplum için, vazgeçilmez bir unsur olarak algıladıkları sonucu elde edilmiştir.

5.2 ÖNERİLER

Araştırmada öğrencilerin demokratik vatandaş kavramını doğru şekilde algıladıkları ancak hayata uygulama açısından yetersiz oldukları görülmüştür. Öğrencilerin sınıf içerisinde görüşlerini rahatlıkla söyleyebileceği ortamlar oluşturulabilir. Patrik (2003) okullarda yararlı bir demokrasi öğretimi için öğrencilerin güncel olayları rahat bir sınıf ortamında tartışmaya öğretmenin yer vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Sınıf içine tartışmalı konuları getirmek ve bunlara yer vermek öğrencilerin eşitlik, özgürlük, insan hakları konularında demokratik yapının gelişimine katkı sağlayacaktır (Levitt ve Longstreet, 1983). Sadece formal bilgi olarak öğrencilere demokratik vatandaştan söz edersek etkili olmayabilir. Bu nedenle öğrencileri çeşitli projeler ve özellikle katılım gerektiren durumlar oluşturursak bu öğrenciye daha çok olumlu yönde katkı sağlanabilir.

Demokrasinin en kötü düşmanının eğitimsizlik olduğunu söyleyen Kaltsounis, demokratik bir toplumda, vatandaşların iyi bir eğitim almaları gerektiğini belirtir. Çünkü Kaltsounis’e göre, insanların demokratik hak ve sorumluluklarını tam ve yeterince öğrenmelerindeki en önemli faktör eğitimidir (Kaltsounis,1990:190-194). Bu nedenle ortaokullar da verilen Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin demokrasi ile ilgili temel kavramları tanımalarına yardım ettiği gibi, öğretim esnasında karşılaştıkları davranış ve tutumlara demokratik bir anlayış olarak da

benimsemelerine yardım edecektir. Demokratik vatandaşlar yetiştirmek istiyorsak öncelikle Sosyal Bilgiler dersinin ders saatleri yeterli olmadığı için ders saat sürelerinin arttırılabilir.

Ders kitaplarında ‘‘demokrasi’’ ve ‘‘demokratik vatandaş’’ ile ilgili etkinliklere daha çok yer verilmesi ve gerçek hayattan örnek olaylar içermesi demokrasi kültürünü yerleşmesini sağlayabilir. Öğretmenler kendilerini demokrasi ve demokratik vatandaş eğitimi konusunda geliştirebilir. Gerekirse uzman kişiler bu konularla ilgili seminerler düzenlenebilir. Demokratik vatandaşlar yetiştirmenin yolu eğitimden geçmektedir. Bu sonuca ulaşmak için de programların ne kadar önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu da kendini geliştirmiş öğretmenler ise mümkün olabilir. Demokratik değer ve ilkeleri öğrencilere öğretilmesine yönelik, araştırmaların yapılmasına daha çok yer verilebilir. Öğrencilerin bireysel farklılıkları doğrultusunda süreç ve sonuca yönelik araştırmalar yapıp bu konuda öğretmenler sürekli bilgilendirilebilir.

Konular sözel olduğu için daha çok ezbere dayalı yöntemler kullanılmaktadır. Bu da öğrencinin demokrasiyi yeterince benimsemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle yapılandırmacı eğitim sistemi ile daha çok farklı öğretim teknikleri derslerde kullanılabilir. Demokrasi ile ilgili konular işlenirken, drama, tartışma, örnek olay gibi yöntemlerin kullanılması öğrenilen bilgilerin daha kalıcı hale gelmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. ve Taşkaya, M. (2011). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri. Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akhan, Kılıçoğlu ve Gedik, (2014). Sosyal Bilgiler Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimlere Yönelik Metaforları. *Turkish Studies* volume: 9, issue: 8,73-90.
- Akan, Y. (2011). *Ortaöğretimde Okuyan Öğrencilerin Demokrasi Bilinci*. Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altunya, N. (2003). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Arcimaviciene L. (2008). Morality Models Trough Metaphors: a Cross Linguistic Analysis. *Filologija Journal*, 11(2), 122-128.
- Arslan, M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 100-108.
- Astrom, Granberg, Khakee (2011). *Apple Pie- Spinach Metaphor: Shall Democracy make Participatory Planing More Wholesome* 5, 571-586
- Aydın, F. Ünalı, Ü. (2010). Coğrafya Öğretmen Adaylarının ‘‘coğrafya’’ kavramına ilişkin Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi. *International Online Journal of Educational Sciences*.2(2), 600-622.
- Bektaş, M. Okur, A. Karadağ, B. (2014). İlkokul ve Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinde Metaforik Algı Olarak Kitap. *Türk Kütüphaneciliği Derneği*, Cilt:28, sayı:2, 161-164.
- Bakioğlu, A.ve Kurt T. (2009). Öğretmenlerin Demokrasi Vatandaşlık ve Vatanserverlik Algılarının Nitel olarak İncelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* Yıl: 2009, 29, 19-39
- Büyükkaragöz, S. Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*. Türk Ankara: Demokrasi Vakfı Yayınları.

- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve Öğretmen Metaforları *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21, 269-283.
- Çelikkaya, T. Yakar, H. ve Şarlayan, R. (2016). *Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Saygı ve Bilimsellik Değerlerine İlişkin Alguları: Metafor Analizi*. VII. Uluslar arası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi.
- Davut D. (2001). *Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi*. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Demirel, Ö. (2006). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. (9.baskı). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Doğan, İ. (2003). *Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi Ve İnsan Hakları*. (2.baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2005). *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dursun, D. (2001). *Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi*. İstanbul: Şehir Yayıncılık.
- Erden, M. (1996) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınları
- Erdoğan, M. (2003). *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları
- Ergen, G. (2006). Eleştirel- Bilinçli Sevgi Eğitimi. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(12), 144- 152.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ertan, T. F. (2007). Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Laiklik. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, 39, 409-423.
- Ertürk, S. (1986). *Eğitimde Program Geliştirme*. (5.baskı). Ankara: Ankara Hacettepe Üniversitesi Yelkentepe Yayınları.

- Fendoğlu, H. T. (2007). *Türkiye'nin Demokratik Gelişimi*. İstanbul: Beyan Yayınları
- Fischman, G. Haas, E. (2012). "Beyond Idealized Citizenship Education: Embodied Cognition, Metaphors and Democracy" *First published / March 1 vol:36 pp:169-196*
- Güder, S. ve Yıldırım, A. (2014) "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Demokrasiye ilişkin Metaforları", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* sayı:16.
- Gözütok, D. (1995). *Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: TODAİE Yayınları
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi* (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu).
- Güven, S. (2011), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık eğitimi için Bir Öneri *Ankara: Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54
- Howard, P. N. (2005). *Deep Democracy, Thin Citizenship: The Impact of Digital Media in Political Campaign Strategy*, 597(1).
- Kaya, E. (2001). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Demokrasi Kavramları Hakkındaki Görüşleri ve Yanılgıları*. (Aksaray Örneği), Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları. Gazi Üniversitesi *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25,(3),143–162.

Açıklama [S1]: Sayfa aralığı eklenmelidir.

- Kaltsounis, T. (1990), Democracy and Democratic Citizenship Education, *Social Studies*, 81(5), 190-194.
- Karatekin, K. Kuş, Z. ve Sönmez, Ö. F. (20-22 Mayıs 2010). *İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları. IX. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu* (s. 89-95), Elazığ.
- Kıncal, R. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Koç, S. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen ve Öğretmenlik Mesleği Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.
- Koçoğlu, E. (2008). *İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının İlköğretim Sosyal Bilgiler Müfredatındaki Yeri* Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuzu, B. (1992). Demokrasi-Resmi İdeoloji- Sivil Toplum. Ankara: Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(47), 335-369.
- Kuş, Z. Çetin, T. (2014). *İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasi Algıları, (783-784)*
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu(6-7)*, 'çevrimiçi', <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden 15 Ekim 2017 tarihinde edinilmiştir.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler 4 ve 5. Sınıf Programı*. Ankara
- Mertol, H. Doğdu, M. (2013). Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algıları. *Journal of Gifted Educational Research*, 1(3), 176-183.
- Ozankaya, Ö. (1977). *Toplum Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Özbaş, A. (2013) "Tarih Öğretmen Adaylarının Tarih Öğretmenliğine İlişkin İnançlarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi" 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cilt:9 sayı:3, 221-234.

Açıklama [S2]: Künyede eksik var

- Özbudun, E. (1992). *1921 Anayasası*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Öztürk, C.ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal Bilgiler, Sınıf ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının “Coğrafya” Kavramına Yönelik Metafor Durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Öztürk, S. Ruken, (1994). *Sanata Duyulan İlgi Düzeyi ile Demokratik Tutum Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Purcell, M. (2003). Citizenship and the Right to he Global City: Remaining the Capitalist World Order. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27, 564-590.
- Pikalo, J. (2011). Citizenship as Metaphor. *Journal of Peace Education*. 11,187-201.
- Saray, M. (1999). *Türk Devletlerinde Meclis (Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Sartori, G.(1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş* (Çev: T. Karamustafaoğlu ve M. Turan) Ankara: Yetkin Basımevi
- Selçuk, S. (2010). *Demokratik Yönetim Özgür Birey*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Ve Öğretmen Klavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stein, R. (2010), *Demokrasi Neye Yarar?* (1.baskı),(Çev: Nurettin Elhüseyni) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şaylan, G., (1998). *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi*, Ankara: TODAİE Masa Üstü Yayıncılık Bürosu.
- Şişman, M. (1999). *Öğretmenliğe Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Taşdemir (2014). Birleştirilmiş Sınıflar Hakkında Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşleri: Beklenti ve Metaforlar. *Dergi Park Akademik Dergisi*, 14 (4), 65-66.
- Touraine, A. (2000). *Demokrasi nedir?* (6. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Tunaya, T. Z. (2004). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turan, R.Safran, M., Hayta, N., Şahin, M., Çakmak, M. A., Dönmez, C. (2005). *Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi*. (11.baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ulusoy, K. (2016) Tarih Öğretmenlerine Göre Türkiye'de Birlik Beraberliğin Güçlenmesi ve Uzlaş Kültürünün Geliştirilmesi Sürecinde Gerekli Ortak Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(32), 103-126.
- Ulukök ve diğerleri (2015) "Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Biyoloji Kavramına İlişkin Zihinsel İmgeleri (Metafor Analizi Örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi* Cilt:25 No:3 1147-1164.
- Uygun, O. (2003). *Demokrasinin Tarihsel, Felsefi ve Ahlaki Boyutları*. Ankara: İnkılâp Yayınları.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşil, R. (2004). *Demokrasi Eğitiminde Tartışmanın Yeri Ve Önündeki Engeller*, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education. Çanakkale
- Yeşilorman, M.(1997). *Demokratik Kültürün Edinilmesinde Şehirleşmenin Rolü: Elazığ Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılman, M. (2006).*Demokrasimizin Kültürel Temelleri*. (10. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.
- Yılmaz, D. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi* (2. Baskı),Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları

Yılmaz, K. ve Yıldırım, G. (2009). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesinin uygulanmasına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29,187-207.

EKLER

Öğrenci Görüşme Formu

Ad:

Soyad:

Sınıf:

Yaş:

“Demokratik vatandaş.....benzer. “Çünkü.....

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

Gizem YALÇIN, 1990 yılında Malatya’da doğdu. İlköğretim ve liseyi Malatya’da tamamladı. Kayseri Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2015 yılında Kocaeli Yukarı Hereke Ortaokulu’na Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak atandı. Halen Yukarı Hereke Ortaokulu’nda görev yapmaktadır. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında başladığı yüksek lisans eğitimi almıştır. Yabancı dili İngilizcedir.

E- posta: gizem443423@hotmail.com